МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIККХЕТА!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойн Грозненски городскойн комитетнй а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

КIиранди
23
АВГУСТ
1959 ш.
№ 68 (2280)
Мах 20 кеп.

Керда дешара шу долалуш

Керда дешара шу доладала цхьа кIира ха мара йисаяц. ХьатIадоагIа дешара шу къаьстта доккхий декхараш хьалхашка латташ, вай школа «Школа вахарцара бувзам чIоагIбарахи СССР-е халкъа образоване ситема дIахо дегIайоалаярахи» яхача законо маяххара эргабоаккхаш, тоабеш дIахьолга доладеш дола шу да.

Партеи правительствоси даим йоакхо ю вай школай балха, коммунистически кхетамца, къахьегам безаш бераш кхедара. Шерагара шерага дукхагIа хул школаш, кхыйола дешара заведенеш. ТIатIа дукхагIа ахча ухийт советски паччахьалкхено школаш хьаярга а эшшаш йолча оборудованеца, дика кийчбаьча хьехархошца уж Iалашъярга а. Кхоачам ба, укх шера вай Нохч-ГIалгIай республике дешара гIулакхага дохийта ахча 170 миллион сом да аьлча. Планах е лаьрхIа хинна школаш вай республике яь йоалаш я. Алхха цхьан «Чечингстрой» яхача тресто укх шера керда дешара шу долалуча хана яь йисте а яьха дешархошта дIалу 1320 саго дешаргдола ворхI керда школа, дукха а дукхагIа хургья республике школаш-интернаташ.

Кхыча дуккхача юрташкарча бераша санна, ер дешара шу йоккхийча, хозача, сийрдача школашка дIадоладу Мужечарчеи Эккажкъонгий-Юртарчеи дешархоша.

Дуккха я вай республике кердача дешара шера дика кийчо яь накъа йолхаш школаш. Царца я МагIалбикера № 1 йола юкъера школа, Сунженски районера Нестеровски юкъера школа, ТIой-Юртара, Наьсарен-Вокзалера, Пхьилекъонгий-Юртара юкъера школаш, иштта кхыяраш.

Къахьегам безаш, балха говзал йолаш бераш кхедара гIулакх дика леладу Нестеровски юкъерча школа, цига деша дагIача бераша шоаш хьаяьй мастерске, йолаш я трактор, автомашина, электростанци. Дика балхаш ду дешархоша юрта боахаме а. Дика летай цар гIулакх деш йола школа участкера сомий беш.

Школаш кердача тайпара болх бе ялар — дерригача халкъа юкъара гIулакх да. Массаза а цу деша йоакхо еш, школашкара дешар вахарца, производстваца айхагIа дувзара мел эша новкъостал деш хила еза партийни, профсоюзни, советски, комсомольски органаш, промышленни предприятеш, совхозаш, колхозаш.

СССР Лакхехьарча Совето тIаийцача школах долча закона тIа белгалдаь да хIара бер бархI класс яккхалца деша декхарийла хилар. Халкъа образованен болхлой, партийни, комсомольски органий, берригача советски наьха декхар да 7 шерагара даьнна 15-16 шерага кхаччалца ха йолаш дола деррига бераш школашка деша ухаш хулийтилга. Вайна гуча да, шеррашера, кIезига дисаь а дукха дисаь а, вай республике деша ца ухаш бераш дусилга, къаьстта дукхагIа йиIигаш а юсаш. Кхыча районашкарчул вогIа лаьттад из гIулакх Шалински, Наьсарен, Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски районашка. Школай коллективаш хинна ца Iеш, цу гIулакха бехке я моттигашнара Советаш, партийни, комсомольски организацеш, кхыйола общественни организацеш.

Вай республике къаьстта боккха лоархIам болаш гIулакх да гIалгIайи нохчийи къамах йола йиIигаш школашка чулоацилга. хIана аьлча, цхьацца болча, дIаяхача ханах юхедисаьча зуламерча, зенерча гIулакхех мукъабаланза болча юкъ-юкъерча даьшаноаноша йиIигаш ца дешийташ юхаувз, цудухьа вай юрташка лакхерча классашка деша ягIа йиIигаш кIаьнкел дукха а кIезигагIа я. Ханача йола цхьаккха а йиIигма хийла школе деша ца ягIаш — иштта да хIанз вайна хьалхашка латта декхар.

Iалаьмате боккха лоархIам болаш да укх шера 1-ча сентябре денз Ведене, Урус-Мартане, городе Грозне гIалгIашхеи нохчашхеи болча кагийча мехкараштa школаш-интернаташ хьаеллаш хилар. Цу школашка-интернаташка деша дIаийцача дешархошта паччахьалкхен чотах баа кхача а, тIадувха барзкъа а, Iе моттиг а хургья, хIаьта царна хьехаш, хоза гIулакхаш Iомадеш йоккха говзал йола хьехархой а хургба.

ДIадахача шерашкахь санна доацаш, укх шера Нохч-ГIалгIай АССР просвещене Министерствоса, книжни издательствос а дукха учебникаш а дешара книжкаш а арахийцад нохчийи гIалгIайи меттала. Дерригa учебникаш, кхы мел йола учебни пособеш эш-эшача дIакхачийтар республика торгови организацей сийлен декхар да. Иштта динза даргдоацаш да, хIара тика тIа берашта эша барзкъаш а кога бувха гIирс а хулийтилга.

КIалха хинначарел совнагIа, укх шера дукха керда хьехархой боагIа вай республике. Уж тайптайпарча районашка дIахьежабеш ба. Доллача хIаман кхоачам болаш, йоакхо еш тIаэца беза уж керда хьехархой школаша, моттигашкарча организацеша.

Кастта дIадолалу керда дешара шу. Динза дисаьр, ха а ди а доацаш, чехка даьдаккха деза. Дешара шу доладеннача эггара хьалхарча дийнахьа денз, доагI-доагIа дакъа хьа а лоацийташ, нийса дIадахьа деза вай школаша дешалга, къахьегилга, салоIилга.

Калмыцки Автономни Советски Социалистически Республикана Ленина орден яларах

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Боахама а культура а гIулакхашта Калмыцки АССР-а къахьегамхошта карагIдаьнна доккхий хIамаш белгал а деш. Калмыцки халкъ ший лоIамехьа долаш Российски паччахьалкхенах хьаккхийтта 350 шу даларца дийзза **Ленина орден лойла Калмыцки Автономни Советски Социалистически Республика.**

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
21 август 1959 шу.

Калмыцки АССР-а юртбоахама болхлошта Социалистически Къахьегама Турпал яха цIераш яларах

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Юртбоахама дакъе тIехдаьнна доккхий хIамаш карагIдаларах **Ленина ордени «Серп и Молот»** яха дошо медальи а луш, **Социалистически Къахьегама Турпал** яха цIи лойла:

1. **Дедов Федор Ивановича** — Малхбузен района «Пролетарски победа» яхача колхоза председатела.
2. **Бембишев Эрдне Мендериновича** — Малхбузен района № 112 йолча ялатий совхоза воккхагIа волча чабана.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
21 август 1959 шу.

ТIаийца декхараш кхоачашдергда

Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза колхозникаш, механизатораш, хьайбаш леладераш ССКП ЦК-а хургйолча Пленума сийна шоаш тIаийца доккхий декхараш кхоачашдеш ба.

Жаткай агрегата начальник волча Александр Иванович Поленниковс, хIара денна 50 гектар ялат хьакха аьнна, ше денна дош кхоачашдаьд. Дийнахьа юкъера лаьрхIача 55 гектар гаргга ялат хьокх цо. Цунна тIехьавусаш вац машинист нов. Иван Васильевич Типалов а. Силоса доакъар хьокхача комбайнаш тIа дика болх бу цар. Иштта цу балха тIа дика белгалбаьнна ба комбайнер Иван Шевцов а, иштта кхыбараш а.

Хьайбаш диза а дIайха а Iангара дахар духьа доакъар кийчдеча доккхий балхаш ду къахьегамхоша. ХIанзале 6745 тонн силос елла баьннаб уж.

Хьайбаш чудоахкача помещенешта сихбенна шоай низаца ремонт еш ба хьайбаш леладераш. Цар лаьрхIад Пленум хьаеллалехь 120 ет чуболларгболаши, 250 Iасилга лаьрхIа кхийши, хьакхарчаштеи кхы долча хьайбаштеи чудохка помещенеши кийчъе.

Шоаш тIаийца декхараш кхоачашде а тIехкхоачашде а къахьегаш ба хьайбаш леладераш.

Котамаш 40 эзарнега кхоачаш ебае. аьнна шоаш тIаийца декхар 48 эзарнега кхоачийташ тIехкхоачашдаьд ПТФ болхлоша. Пленум хьаеллалехьа 30 эзар котам йорстае лаьрхIад цар.

Укх тIехьарча кхаь шера къаьстта белгалъяьннай колхоза бешамаш. ХIанзале 150 гектарал дукхагIа сомий гаьнаш дIаетIа баьннаб питомника болхлой.

Барт тайна къахьегаш ба полеводаши механизатораши.

Дика толамаш даьхад гурахьа ялат дIаде дезача лаьтта кийчдечеи ялат шендечеи 3-гIча полеводчески бригада бригадир волча П. Реутовс, парторганизаце секретара Н. Масленкинс, М. Болдыревс, Глущенкос, иштта кхыбараша а. Цар массайолча хана 150—170 процентал дукхагIа кхоачашъю балха ноомаш.

ССКП ЦК хургйолча Пленума сийна гурахьа дIаде деза ялат дIадийна а даьккха, трактораштеи прицепной инвентараи е еззача тайпара ремонт е болалургболаш ба уж.

Пленум хьаелла ха тIакхоаччаш хьайбаех йоаха продукташ 1430 килограмм шурен, 4110 центнер дулхи, 500 эзар фуъи паччахьалкхенна дIаенна бала лерхI цар.

Пленума сийна ший низаца 450 моттиг йола кинотеатр хьалдаь даккха лаьрхIад цар.

ССКП ЦК-а Пленумо юрта боахам хIанззолца хинначул кхы а дикагIа дегIабоалабергбола гIулакхаш оттадергхиларах дог доахаш ба колхозникаш.

А. ЛИТВИНЕНКО,
парткома секретарь.

Гурахьа ялат дIаде кийчбеннаб

Наурски района еррига колхозаши совхозаши гурахьа ялат дIаде кийчлуш я. Царна юкъе къаьстта белгалбаьннаб Ленина цIерагIча колхоза полеводаши механизатораши. Укхаза 3 эзар гектар гаргга ялат дIаде лаьтта кийчдаьд цар. ЧIоагIа хьинаре къахьег трактористаша Жуков Михаилеи, Солнышкин Николаеи Григореи, Колпиқов Савелеи. Цар хIара денна 9—10 гектар лаьтта оах нормах 7,6 мара йоацача. 4640 центнер гурахьа дIадув кIаи 637 центнер мукхи кийчдаьд колхозо.

Дика кийчбеннаб гурахьа ялат дIаде мясомолочни совхозе а. Цига лаьтта оахаш 11 дизельни трактор я. 2000 гектар гаргга лаьтта кийчдаь баьннаб уж. Колхозо кхоачам хиллал дIаде ялат кийчдаьд.

Дика кийчо яьй ялат дIадера района комсаш лелаеча совхозо а.

Калинина цIерагIча совхозо 2000 гектар гаргга лаьтта аьхад. Из лаьтта оахаш белгалваьннав тракторист Чимиев Заурбек.

8—10 балха дийнахь а агротехнико яххача тайпара а ялат дIадийна даккха лерхI Наурски районерча юрта боахама къахьегамхоша.

Ф. КРЫМОВ.

Ди-бийса ца къовсаш ду оахам

«Назрановски» совхоза Аьлти-Юртара отделене дийнахьа а бус а ца соцаш гуйран дIаде дезача ялаташта чуийнна балхаш деш ба. Дийнахьа дукхагIа йола тракторааш кен чуэцачеи доакъар кийчдечеи болх беш а, бус са ца лоIаш кхаш оахаш а хул.

Укх шера цIендаь оасар дIадаккха лаьрхIар цар. Керттерча агронома А. И. Воробьевс яххача тайпара, 30 сантиметрал кIезигагIа йоацаш кIоаргал йолаш лаьтта оахаш ба механизатораш. Цо йоах, кхашка оасара могаргдац иззал сома долча лаьттан тIоах хьалтIадала.

Геттара чIоагIа къахьегаш ба отделенера трактористаш Оздоев Юнуси Мовлии. Сменни заданеш кхоачашъярал совгIа, тIех а кхоачашъю цар. ХIанзале 500 гектарал дукхагIа лаьтта аьха баьннаб уж.

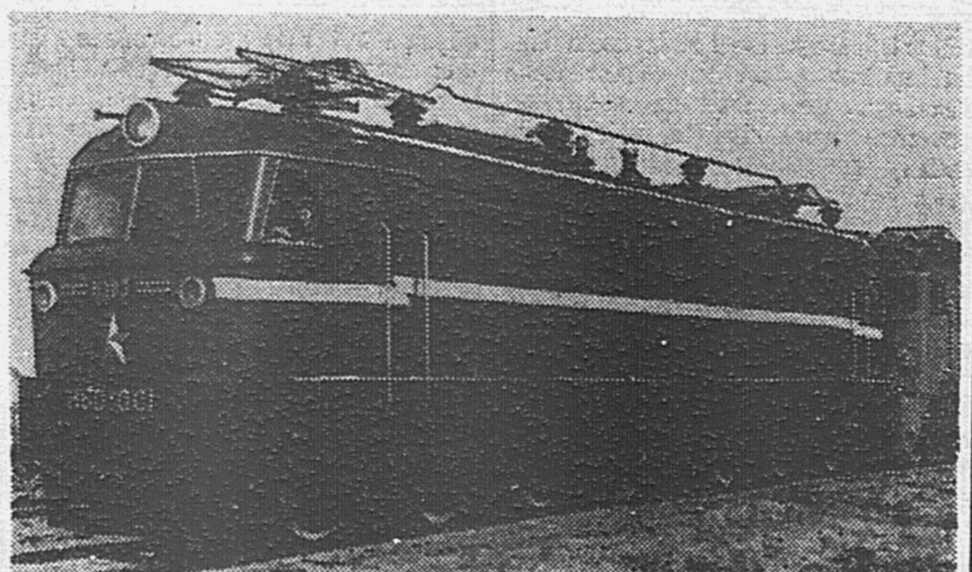
М. ДОСКИЕВ.

Дукха бераш долча ноаноштa „Мать-героиня" яха сийлен цIи ялар

Нохч-гIалгIай АССР-е тIолла ССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо 1959-ча шера 17 августа арадьннача указах **«Мать-героиня»** яха орденаши СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума грамоташи а луш **«Мать-героиня»** яха сийлен цIи еннай итт бер даьча а уж хьалкхедаьча а ноаношта:

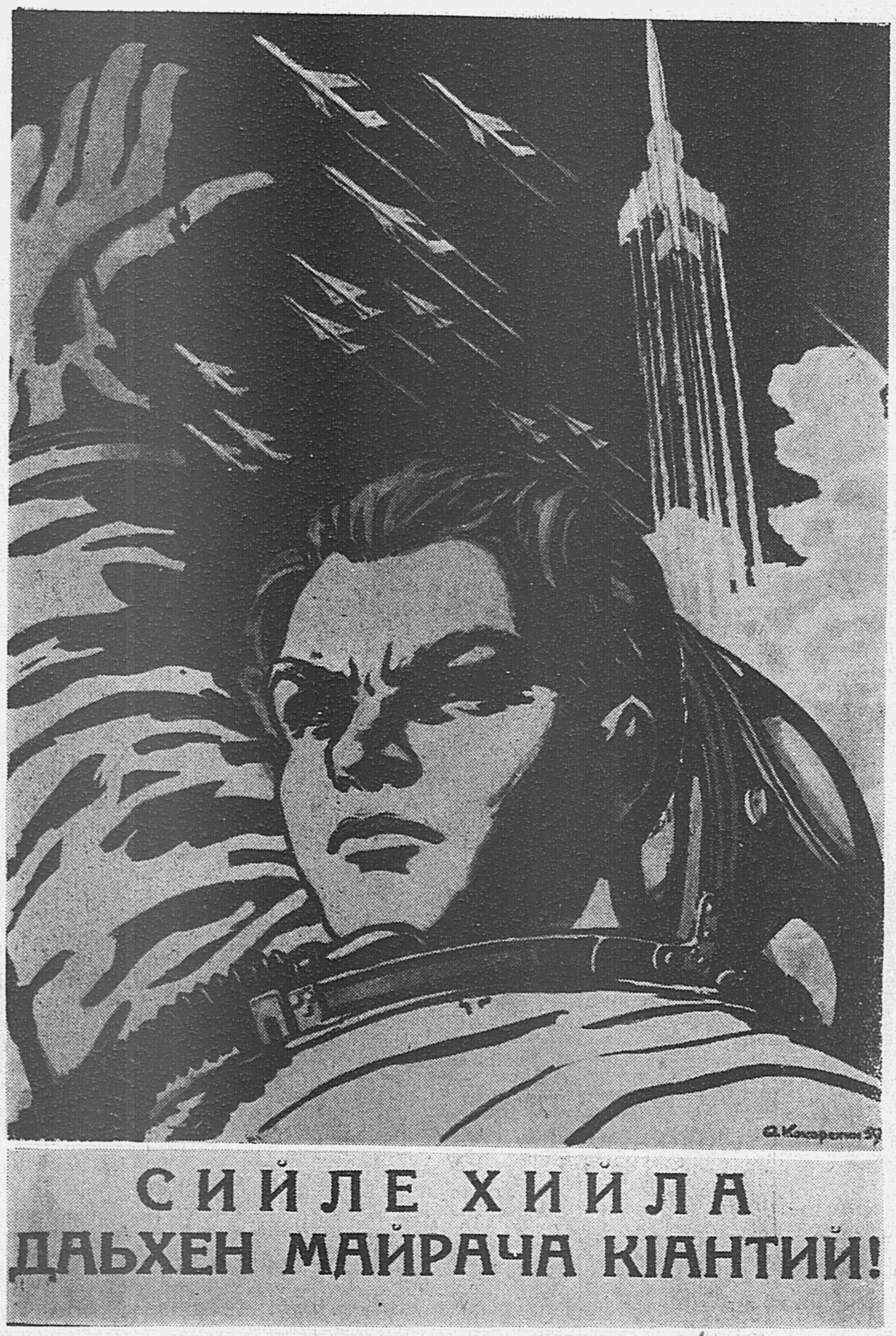
1. **Жукова** Рахилайна — Урус-Мартановски районерча Чечен-аул яхача юртарча цIен нанна.
2. **Терещенко** Антонина Григорьевнана — Шелковской района Кирова цIерагIча колхоза колхозницана.

(ТАСС.)

Ростовски область. Новочеркасски электровозаш деш йолча заводо, из гIулакх дика Iома а даь, серех арахеца доладаьд переменни токаца болх беш дола «Н-60» яха машин-наькъашкара электровозаш. 5.300 говра бар миссел низ болаш ба царех хIара электровоз.
Сурта тIа: «Н-60» яха керда электровоз.

В. Елагина сурт

СЕМИЛЕТКА КХОАЧАШЪЕШ

* *

МагIалбикерча буровиний толамаш

ВIашагIъелла дукха ха йоацаш керда предприяти я МагIалбикера буру тоха контора.

МагIалбике бурув тоха моттигаш геолого-технически гIулакхашта Iалаьмате чоалхане хиларца, мелови мехкдаьтта кIоарга бурув тохара балха тохкам кIезига хиларца, иштта юххьанца контора болх бе йолаеннача хана дуккха организационни кхоачамбоацараш хиларца а балха план кхоачашъяцар цига дIадахача ах шера. Хьалхарча квартале 1600 метр планал кIезигагIа техар бурув, хIана аьлча болхлой кIезига хиларах бурув тохаш 3 бригада мара яцар, хила езараш 5 йолча. Балхаца тайптайпара кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш ворхI бетта кIоарга бурув тохара план кхоачаш ца еш бисар буровикаш.

Кхоачамбоацараш юкъера дIа а доахаш, шоаш кхо ца беш хьинаре къахьийгача буровикаша цхьадола балха толамаш даьхар. Коммуниста нов. Авроменкос кулгалдеча бригадо № 750/7 йола кIоарга мелови мехкдаьтта скважина бурув теха а даьккха май бетта эксплуатаце дIаелар. Цо къахьеккхар: цкъа-дале, МагIалбике дуккха а мелови мехкдаьтта доаллаш хилар, шоллагIа-дале, кIоарга бурув тохара технологи мишта хила еза. Укх шера вышкаш хьал а яь мелови мехкдаьтта гучадаккхара бурув тохаш латт 5 скважина, 2 скважина бурув тоха кийчо еш а я. Август бетта кIоарга бурув тохара болх дика вIашIехьабаьнна дIаболабеннаб МагIалбике. Ерригача бурув тохача конторе лаьрхIача укх бетта 20-дийнахь планал совгIа 300 метрал тIех бурув техад.

Буровикашта юкъе социалистически яхье хьалха латташ я нов. Косяк Юре кулгалду бурув тоха бригада. Цар август бетта план 16 дийнахьа кхоачашъяьй. ХIанз сентябрь бетта чотах болх беш ба уж. № 777/7 йолча скважина планах 141 дийнахь тоха деза бурув 83 дийнахьа теха даьккхад цар, 53 ди ханал хьалха!

Дика болх барца белгалбаьннаб буровикаш Г. Медведев, Т. Коломийцев И. Чуев, цар помощникаш Х. Ерыжев, С. Гогин, А. Алероев иштта кхыбараш а. Скважине цхьаккха авари хиннаяц, хьалха бурув техача скважинашта уж дуккха хулаш хиннаяле а.

Дика толамаш доах нов. Авраменкос а, нов. Денисенкос а кулгалдеча бригадаша. Август беттара план тIехкхоачашъеш хьабоагIа уж.

Бурув тохача контора коллектив укх бетта план хIара дийнахь тIехкхоачашъеш хьайоагIа. Август беттах дIаяьннача хана йола план 130 процент кхоачашъяьй цар.

ССКП июньски Пленума нефтяникашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара кIаьд а ца луш хьинаре къахьегаш ба МагIалбикера буровикаш.

А. ХАРСИЕВ,
(Тха собкорр).

* *

Дика хьийкъай коартолаш

Бутт хьалха коартолаш чуэца йоаленнай «Назрановски» совхоза Эккажкъонгий-Юртара отделени. Кагий коартолаш дIакъоастаяьчул тIехьагIа 110 центнер дикача коартолий йоал отделене кхашкара хIара гектара тIара. Хьалха хьаяьннача 15 гектара тIара 1650 центнер коартолаш Грознерча нефтяникашка дIакхачийтай отделене къахьегамхоша. Цох совхоза 247,5 сома пайда хиннаб.

Къаьстта дика хьийкъай коартолаш Тациев Ислам керте волча звенос леладеча кхай тIа. Укхаза чуийцача 7 гектарах юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 115,5 центнер яьннай.

Цу культурах боккха пайда боалилга кхетадаьча отделене къахьегамхоша тIадоагIача шера 300 гектарага дIакхоачае лаьрхIад коартолаш, укх шера дIайийнарел кхозза дукхагIа хургья уж. Укх шера коартолаш лелаерий балхаца нийсденна кхоачамбоацараш тIайоагIача хана хургдоацаш эшаш йола техника ханнахьа кийчъяра терко еш ба отделене кулгалхой, цул совгIа коартолаш лелаеш бола болхлой а цу балха опыт йолаш ба хIанз.

ТIадоагIача шера Дальхенна 3000 тонн совгIа коартолаш яла лерхI Эккажкъонгий-Юртарча отделене болхлоша. Царех 1,5 миллион сома пайда эцаргба совхозо.

Кагирхой хьалха ба

Первомайски района колхозий шурий-товарни фермашка хьинаре къахьегаш ба кагирхой. Орджоникидзе цIерахча колхозе яьха ца Iеш, ерригача районе а цIи йоах говзача доярка Хьачароева Хьавай. Цхьаннахьа а хьалха доярка болх беш ца хиннача Хьавас доккхий толамаш даьхад ше болх беча ферме. Иштта хьинаре цо къахьегарах, ворхI беттаи ах беттаи хIара ше беттача Iаттагара 1410 килограмм шурий а йоаккхаш, шера йола план кхоачаш а еш, районе хьалхара моттиг яьккхай цо.

Иштта цIи хеза а дика болх беш а я Ленина цIерахча колхоза доярка Попович Мария а. 1-ча августа кхаччалца йолча хана ше леладеча доахах, хIара беттача Iаттагара, 1294 килограмм шурий яьккхай цо, шера ше 1500 килограм яккха аьнна тIаийца декхар кхоачашдара гарга а йодаш.

Доккхий балха толамаш даьхад районни Совета депутаташа — дояркаша Евлоева Фадимана а, Чениева Лидас а иштта кхыбараша а.

Майрра ала йиш я, кагирхой масса хана а хьалха хургба аьнна!

Л. ЩИРИНЕНКО,

Звеньевой вола Евлоев ШаIип

«Назрановски» совхоза Эккажкъонгий-Юртарча отделене тракторно-полеводчески бригадерча трактористах Евлоев ШаIипахи цунцарча прицепщиках Евлоев Элмарзахи механизированни, хьажкIаш лелаю звено вIашагIъеллар укх бIаьсти.

Iалаьмате дика квадраташ йолаш хилар цар хьажкIаш дIайийна кха. Шоаш шинне дIадийна кха шозза макха а баьккха шозза урагIеи пхорагIеи культиваци а яь, тоадаьд цар. ХIара гектара тIара 50 центнер фуъал яьккхача хьажкIий яккха тIаийцад ШаIипеи Элмарзаси.

Ерригача отделене кхашка чакхваьлча корадоагIаргдац царчул дикагIа хьажкIий кха. Каст-каста тIавахе юкъера йоархI дIайоаккхаш, нийлхъе езачара нийлх еш, дика Iунал деш лелаю ШаIипа звенос хьажкIаш.

ХIанз укх сахьате отделене болхлошта хьалхашка этта доархIамера декхараш кхета а даь, хьайбашта доакъар Iалащдеча бригаде вахав кIанз ШаIип. ХIанзалца отделене цаI мара йоаца силос хьокха комбайн дукхагIа йолча хана ехе латташ хулар, из лелаераш опыт йолаш ца хиларах. Цунах тарра силос лаьттах йоллара болх а Iалаьмате педара лелар. ШаIин комбайнералла венача хана денз дIаяьлар уж новкъарленаш.

Комбайна эшар фуд ховш, ханнахьа профилактика еш, из сецаеш хинна кхоачамбоацараш дIадаьхад цо. Силос хьокхача балха нормаш массаза тIехкхоачашъеш хьавоагIа комбайнер ШаIип.

— Эггара халагIа а бехктокхамегIа а долча тIехьадисача балхашка вахийта со, — оал ШаIипа отделени управляющи волча нов. Газдиевга, — са а яхь я Гаганова Валентинас дIадоладаь гIулакх хьаллаьцача нн. Оздоев Аюпацеи, Цуроев Султанацеи.

У. АБАДИЕВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

Нахацара политически болх дика дIабахьар боккхача лоархIамера гIулакх да

Халкъа боахам а культура а дегIадахкара Iалаьмате доккхий декхараш да Наьсарен районерча къахьегамхошта хьалхашка латтараш. Дуккха къахьегамхой ба укхаза уж сийлахь гIулакхаш кхоачашде гIерташ дика къахьегаш. Наьсарен районе хьалъяь йоалаш латташ швейни фабрика а, хьалъе йолаяь электрифицированни приборий завод а, иштта кхыйола предприятеш а я. Дикка дегIабоагIаргба укхаза юрта боахам а.

Из селлара доккхий боахама гIулакхаш кхоачашдара боккха лоархIам болаш да къахьегамхощцара массово-политически болх махулла дикагIа вIаштIехьабаккхар.

Дукха кхоачамбоацараш а да Наьсарен района боахама гIулакхашца а массово - политически балхаца а. Къаьстта эсала лел юртбоахама гIулакхаш. ХIанз а чуийца даьннадац ка бола ялаташ, кхоачамбалла Iалашдаьдац хьайбашта доакъар а. Дика лелац кIа дIаде лаьтта оахилга а.

Массово - политически балхах а цхьацца хIамаш даьд Наьсарен районе. Укхаза 90 лектор а 247 агитатор а ва. Цар лоархIам боллаш балхаш а даьд. Лекцеш йийшай цхьаболча районерча кулгалхоша а тайп-тайпарча специалисташа а. Цхьацца балхаш даьд районерча культурно-просветительни учрежденеша а.

Бакъда бокъонца хьежачул тIехьагIа гIулакхаш дикка вIаштIехьадаьнна ца хилар гучадаргда.

ГОЙТАРА АГИТАЦИ

Эсала лел гойтара агитаце болх ерригача районе, кхыметтал райцентре а тIехь. ДикагIча къахьегамхой сурташ тIадоахкаш цхьаккха а сийлен доска дац, цхьаккха а газета витрина яц районни центре а, дукхагIа йолча совхоза отделенешка а, иштта кхыйолча учрежденешка а. Цхьаккха тайпа гойтара агитацех хIама дац Долакха-Юртарчеи, Экажкъонгий-Юртарчеи отделенешка а кхычахьа а. Совхозий отделенешка ца хиларал совгIа, дукхагIа йолча бригадашка, фермашка а дац даь балхаш тIаяздаь доскаш, щиташ, тIахьехамаш, лозунгаш иштта кхыдараш.

«Октябра 40 шу» яхача совхозе, масала, тищденна, цхьанне а теркал ца деш латт хьалха хинна сийлен доска. Болхлоша даь балхаш а кхоачашъяь балха нормаш а тIаязъеш дац Экажкъонгий-Юртарча отделене № 4 йолча тракторно-полеводчески бригаде хьалтеха доалла хьокхамий доска а.

ЛЕКЦИОННИ ПРОПАГАНДЕИ АГИТАТОРИЙ БОЛХИ

Дика лелац районе лекционни пропаганда а агитаторий болх а, 503 беседеи лекции йийшай яхаш цифра яле а. Къаьстта во лел из болх Долакха - Юртарча отделене (парторганизаце секретарь нов. Кулбужев И.). Укхаза ва яхаш 13 агитатор ва. Бакъда, царна юкъе ер ма вий аьнна болх беш, цIи яккха йиш йолаш цхьаккха а вац. Ши бутт хьалха денз малагIа лекцеш йийшай шун отделене, аьлча, цхьаккха тайпара хьадала жоп хиланзар парторганизаце секретара нов. Кулбужева. Агитколлектива балха план а цар де дезар а иштта ерригача парторганизаце балха план а яц укхаза.

Долакха - Юртарча отделене № 1 йолча тракторно - полеводчески бригадера механизатораш шоай агитатор малав ховш бац.

— Тхона газет дешаш а, кхыйола беседаш еш а цхьаккха саг вац — йоахар делкъига хIама даа стане гулбеннача болхлоша. Парторганизаце секретара Кулбужевс агитатор ва яха бригада учетчик Батыжев шийх агитатор лоархIаш вацар. ССКП ЦК июньски Пленума соцамаш довзаш а ноябреи декабреи аргIан йола Пленум хургйолга ховш а, кхыметтел Н. С. Хрущев США гIоргволга ховш а цу бригадера болхлой ца хиларо хоадамболлаш гучадаьккхар агитатораша а лектораша а цига цхьаккха болх баь ца хилар.

Иштта вай мехка а доазол дехьа а лелача гIулаккех хIама ца ховш бар Экажкъонгий-Юртарча отделене № 4 йолча тракторно-полеводчески бригада механизатораш а болхлой а. Укхаза а вацар ер ва, аьнна, цIи йоаккхаш, болх беш агитатор а, е деша цхьаккха газет а журнал а.

Цу лакхе белгалъяьккхача шин отделене хинна ца Iеш, дуккха кхыча отделенешка а, фермашка а, бригадашка а вIаштIехьдаьккхадац ноябреи декабреи хургйолча ССКП ЦК-а Пленума сийна болхлошта юкъе социалистически яхь йоаржаелга.

Цу дерригача белгалдаьхача кхоачамбоацараша хьагойт, Наьсарен районе политико-массови балха гIулакх, ССКП райкомеи, партийнийи, советскии, профсоюзнии, комсомольскии организацеша бе беззача тайпара цу балха лоархIам ца бар бахьан долаш, эсала лелилга.

* * *

ССКП XXI-ча съездои июньски Пленумои советски халкъа хьалхашка оттадаь доккхий коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдара, къахьегамхой оарцагIбахара боккха лоархIам болаш да, боахама а культура а дешашца бувзам а болаш, къахьегамхощцара массово-политически болх, массайолча формаех бизза пайда а эцаш махулла дикагIа дIахьолга.

Хадданза къахьегамхой йоакхо яро, царна юкъе шерра йоаржаяьча социалистически яхьо, дика чулоацам болча лекцеша, беседаша, дика кийчдаьча пенгазеташа, сийлени хьокхамийи доскаша, иштта кхыйолча балха формаша къахьегамхой балхацара безам масса хана сов а боахаргба, цар коммунистически сакхетам лакх а бергба.

ССКП ЦК-а Сталински областерча къахьегамхошта юкъе лелабеча массово-политически балхахи из тоабарахи баьча соцамо яххача бесса боахамеи культуреи гIулакхашца дика бувзам а лелабеш, къахьегамхошта юкъе беш бола массово-политически болх тоабе а дIабахьа а декхарийла я ССКП Наьсарен райком а первични партийнии, советскии, профсоюзнии, комсомольскии организацеш а.

Хь. ГАЛАЕВ.
З. ДАУРБЕКОВ.

ЛоархIаме дешаш дийцар семинаре

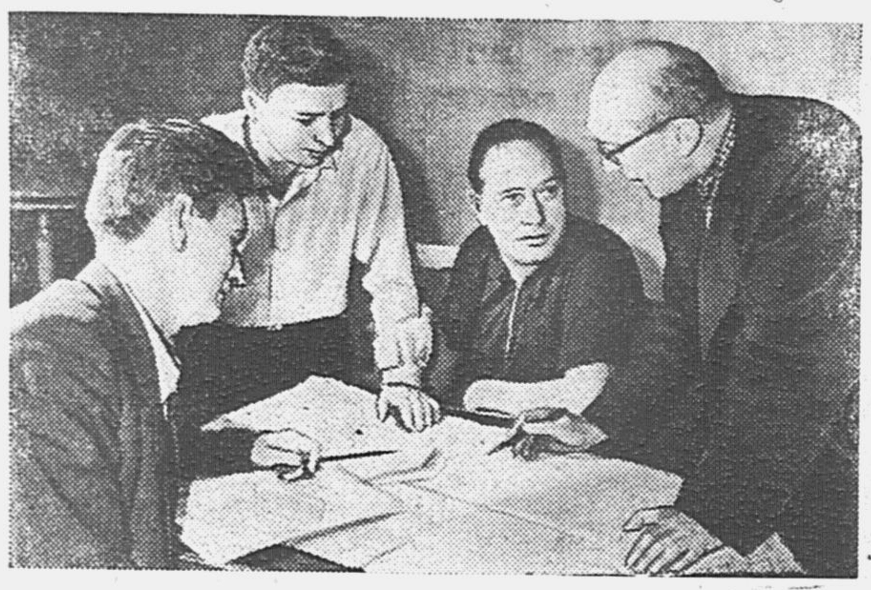
ССКП Ленински райкомо хIара бетта первични парторганизацей секретарий семинараш ю. Цу семинарашка докладаши лекцеши еш республикан организацей кулгалхоша. Цул совгIа семинарашка шоай балха опыт дIаюха эцаш парторганизацей секретараша къамаьлаш а ду.

Укх денношка аргIан йоагIа цу тайпара семинар йир Ленински райкомо. ВорхI шера план кхоачашъяра вай республике яьржача социалистически яхьах лаьца доклад йир цига Облсофпрофа председатела нов. Седельниковс.

«Религии цунах доала зулами», яхача темах лекци йийшар Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен пединститута директора нов. Степановс. Вай республикерча торговлен балхах лаьца къамаьл дир цига Нохч-ГIалгIай АССР-а торговлен Министра нов. Забелина а.

Семинар йистейоаллаш предприятешка болх берий бераштa юкъе первични парторганизацеша лелабеча кхетама балхах лаьца камаьлаш дир парторганизацей секретараша.

ЧIоагIа пайда боал секретарашта цу тайпарча семинарех.

Ленинград. «Русский дизель» яхача завода партийни организаце администраце беча балха парторганизацес контроль е бокъо хургйола комисси вIашагIтехай. Цу комиссе дакъа лоацаш ба коммунисташ — производства новатораш, хьинар а опыт а йола болхлой, инженерно-технически болхлой. Керда техника караерзаярга, производства автоматизации механизации ярга хьожаш ба коммунисташ, къахьегама дикагIа йола методаш Iомаеча болхлошта новкъостал ду цар.

Сурт тIа: (аьрдехьара аьттехьа) комиссе членаш инженераш-конструктораш М. Ю. Масленков, М. В. Смирнов, механосборочни цеха производственно-диспетчерски бюро начальник М. С. Миронов, конструкторски бюро отдела начальник П. Н. Иткин дизела низ лакхбеш бу болх мишта лел хьожаш боахк.

П. Федотова сурт.
ТАСС фотохроника.

Барт тайна коллектив

ССКП ЦК июньски Пленумо химикашта хьалхашка доккхий декхараш оттадаьд. Укх семилетках химически продукци кхозза дукхагIа арахеца еза. Уж декхараш кхоачашде вIаштIехьадаргда производства технологи тоаяра а, ерригача производственни процессашта автоматизаци яра а ларда тIа.

Грозненски химически завода № 7 йолча цеха коллектив Пленума решенеш кхета а яь, ший болх хьинаре дIахьош я. Цехе болх беш мел вола болхло шоай балха хьокхамаш дикагIа хилийта гIерташ а дика рационализаторски балхаш деш а ва.

Июнь бетта дика рационализаторски балхаш дарах хьалхара моттиг еннай № 7 йолча цеха коллектива. Доккхий толамаш даьхад цеха старши аппаратчик волча нов. М. А. Федорченкос. Хьалха болх беш хиннача нефтеперерабатывающи заводера Грозненски химически заводе старши аппаратчикал хьожаваьв из. Из балха процесс шийна йовзалехьа чIоагIа хала хетар цунна из болх. Цхьабакъда, дукха ха ялалехьа ше чIоагIа къахьегар а, шийна коллективо дика новкъостал дар а бахьан долаш кхийтар из технологе процессах. ХIанз укх сахьате говза технолог ва нов. Федорченко.

Нов. Федорченкос хIара бетта планови заданеш 123—128 процент кхоачашъю. ДикагIа вола болхло белгалвоаккхар — творчески къахьегар да. Масса хана керда дар лахар, технологи тоае гIертар, производстве дукхагIа торонаш гучаяхар — иштта да нов. Федорченко гIулакхаш. Доккхий рационализаторски балхаш ду нов. Федорченкос. 10-нел совгIа рационализаторски предложени еннай цо. Технологически процессаш тоае лаьрхIа я уж предложенеш. Уж тайпа болхлой дукха ба № 7 йолча цехе.

Семилетка ханал хьалха кхоачашъяр духьа социалистически яхье яьннай цеха ерригa коллектив.

Производственни процессашта автоматизаци яра дуккха гIулакхаш де лаьрхIад коллективо.

Автоматизаци яр бахьан долаш балха процессо ха кIезигагIа йоаергья. Производстве комплексни механизации автоматизации юкъе йоалаяр, ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъяра эша керттера гIулакх долга а ховш, шоай низ кхобац химикаша из сихагIа кхоачашдара.

Г. ЗАСОРИН.

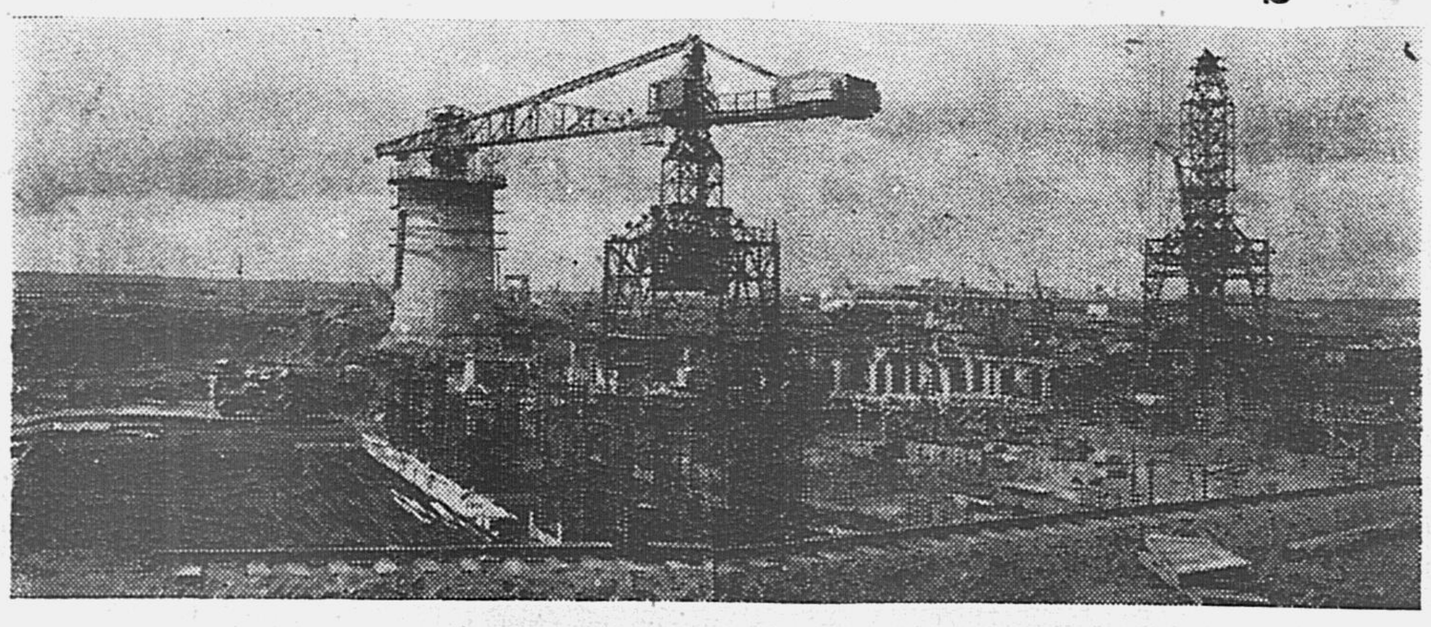
Керда водопровод

Курчалой яхача юрта гобаьккха хий дуллаш латт. Ши эзар метр совгIа сангар яьккхай цига хIанзалехьа а, хIаьта цу сангар чу 1.500 эзар метр турбаш а яхкай. Хий дуллача сангар йоаккхача метте болхлошца цхьана хьинаре къахьегаш ба колхозникаш а школьникаш а. Цу балха доал деш, цунга хьожаш ва райкоммунхоза техник нов. Джабраилов.

Дукха ца говш болх бе йоалаургья водопровода юрта юкъарча даькъа хий лургдлоаш йола хьалхара очередь.

Курчалоевски водопровод юллилга сацчанза дIахьош да. ВорхI эзар метр дIоахал долаш хургья из водопровод. Цо хий лургда юрта юстара ядача моттигашта а.

Теплоэнергетика СибарегIара йоккха станци

Красноярски крае кхоъ триллион тонн кIор боалл лаьттах. Красно-Агенски бассейне лаьттан тIехенна дукха гаьна доацаш дада массехк итташ метраш сомал дола кIора тIоанаш. Укхаза хьалъеш латт дарегIара доагам а доагадеш болх бергбола йоккха тепловой электростанци — Назаровски ГРЭС.
СибарегIе экономика дегIайоалаяра гIулакха из электростанци Iалаьмате боккха лоархIам болаш хилар дага а кхоабаш, станцега ханал хьалха болх дIаболабайта оарцагIа баьнна ба строителаш.
Шоаш тIаийца доккхий декхараш дика ка йоалаш кхоачашдеш я дуккхача участкашкара коллективаш.

Сурта тIа: Назаровски ГРЭС хьалъеча метте.

В. Севостьяновеи Ю. Барменеи сурт.
ТАСС фотохроника.

Къахьегамхошта доккха совгIат

Денгара денга тоалуш латт советски наьха вахар. Цунца цхьан лакхлу цар материальни а культура а хьашташ. ХIара дезала безам ба дикагIча а хозагIча а хIамашца шоай цIенош кийчде. Массанена а безаме хет цIагIа хоза мебель латташ хилча. ТIехьтIехьагIа дукхагIа шифоньераш, буфеташ, диванаш, истолаш, гIандаш арахец Грознерча мебельни фабрикаша. Цу гIулакха вай республике шортта хьу я. Къаьстта дукха я вай хьунашка мебель еча промышленносте боккхача маьхе йола поп.

Къахьегамхой хьашташ дикагIа кхоачашде укх шера 1 июле денз Грозне болх бе йолаеннай венски гIандаш деш йола фабрика. Из Совнархоза хьунеи хьунах хIамаш ечеи Управлене чуйоагIаш йола йоккха предприяти старопромысловски районе бодача наькъа гаьна йоаццаш улл.

Гонахьа кирпишкех яь карт йолча доккхача коа фабрика цехаш, гIандаш хьадеча хьуна а кийча продукце а складаш чуйола цIенош дагIа.

Фабрика карта улув гIолла тIех а баьнна хьайзза коа чубода керда билла асфальта никъ. ДIахо коа гIолла чакх а баьле улгех даьча лохача цIеношта тIабода из. Из я хьуна склад. Цу чу латт лоаца а йIаьха а рейкаш, улгаш. Ермоловски ДОК я из бедал фабриканна лоаттаер. Цу рейкашкеи улгашкеи а хьежа тIаккха баьде цIе бос болча гергача букъ юхатохача гIандага хьежача хеталу мишта ду-хьогI царех гIозараш, когаш, кхы дола гIанда доакъош.

Хьуна склада гаьна йоаццаш цех я. Цу чу латтача токарни станокаша йиъсаьна рейка герг а йийя когаш ду. Токарь Евлоев Азамат, дукхагIа бола болхлой санна, фабрика хьаеллашехь балха венав укхаза. Хьалха Алма-Ата «Мебельщик» яхача артеле хиннав из болх беш. Цу артеле ер тайпа гIандаш деш хиннадеце а сихха караерзайир Евлоевс керда говзал. ХIанз цо денна 150 процент а кхы тIех а кхоачашъю балха нормаш. Евлоевна цул совгIа кхы дола балхаш а довз. Масала, нагахь санна новкъостал эшаш моттиг нийсъелча гIандашта гIозараш а ду, когаш а соттаду, кхыдола доакъош а ду. 10 класс йистеяьккха вола къона болхло хьуна промышленноста дешара заведене заочно деша лерхIаш ва.

Фабрикера дукхагIа бола болхлой 7—10 класс йистеяьккха кагирхой ба. Токарни цехера араваьлча машинни цех я. Укхаза циркульни херхаш, гIозараш дIахьокхаш диткъдеш йола а, гIанда букъах дохкаш дола кIаргаш ду а кхыйола а станокаш латт. Гаьна йоаццаш вIаши улув латтача циркульни херхашца рейкаш эттIаеш ши йоI йоалл. Уж ба Мареми Золотхани ЯндиевгIар. Уж шаккъе а 7 класс йисте а яьккха производстве балха баьхка кагий мехкарий ба. Марем фабрике балха ялехьа Грознерча столярни изделей заводе болх беш хиннай. ХIанз 1,5—2 норма кхоачашъю цо а Золотхана а. ЧIоагIа дика тешал ду царна фабрика керттерча инженера нов. Маринчука.

Машинни цех кхоачалуча метте кхесташ шера ленташ да. Цар гIанда доакъошта шлифовка ю. Денна 200 процент нормаш кхоачашъю къона болхло Курочкина керте йолча йиъ кхалсагах латтача бригадо.

Цига кийчдаь гIанда доакъош сборочни цехе долх. Укхаза басар а лак а хьекхе вIашагIдохка доладу гIандаш. ХIара болхлочо къаьстта ший болх бу. Цхьанне гIанда доакъошта Iургаш доах, вокхо букъ вIашагIболл, кхоалагIчо когаш дохк и. кх. дI. Цехе а ерригача фабрике а белгалваьнна дика болх беш ва 7-гIа разряд йола станочник Цукаев Iалауддин. Цо сверлильни станокаца гIанда доакъошта Iургаш доахаш массаза а кхозза кхоачашъю ший балха заданеш. Денна шишша норма йоаккх гIандаш вIашагIдехкача болхлоша Згонников Иванеи Кагерхаджиев Вахьидеи.

Сборочни цехера кийчача продукце складе дIачуэц гIандаш. Цигара города а районий а тикашка дохка денна фабрика коара арадоал 200—250 гIанд.

Укх шера 48 эзар гIанд арахеца дезаш я фабрика. ХIара денна 320 гIанд хул уж. Цхьабакъда, цу лакхерча цифраша хьахьокх из план кхоачашъеш ца хилар. ХIана яц продукци арахецара план кхоачаш, болхлоша гIанда доакъош хьадеш нормаш дуккха а тIехкхоачашъеш хилча, аьнна хеталургда. Эггара хьалха ала деза фабрика керда предприяти хилар. Цудухьа цун болх хIанз а дIашаьрбеннабац.

— Фабрика проекта тIа лерхIаш хиннача 32 оборудованех 17 механика Древницке ший группаца хьаяьй,— йоах фабрика керттерча инженера нов. Маринчука — Цудухьа нийслу каст-каста тахан цаI, кхоана вож станок соцаш моттигаш.

Из бахьан долаш цхьан-шин дийнахь шозза норма кхоачашйийча бе болх боацаш денош нийслу болхлочун. Из а да продукци арахецара план кхоачаш ца яра цхьа бахьан. Бахьанаш кхы а да. Масала, фабрике 500 мара гIанда гIозараш ду чона формаш яц. ТIаккха формаш чу доахкаш гIозарашка ши дии ши бийсеи даккхийта дезаш хилча деннеи бийсаннеи 250 мара гIозараш кийчде йиш яц фабрика. Уж формаш хьае аьнна шийга денна заказ кхоачаш ца деш гоаду «Красный молот» яхача заводо. Снабжени централизированни цахилар бахьан долаш тоъам болаш яц эшаш йола материалаш а масала, хир дола хьастамаш. Июль бетта хий ца тоъаш хало хьийгай фабрика. Хий хIанз кхычахьара хьачу а дилла тоъам болаш да. Массехк ди хьалха котельне мазут дIачухецаш йолча насосо болх а ца беш пар боацаш сайца лаьттад цхьадола балхаш.

Уж юххьанцара кхоачамбоацараш дIадахара эша гIулакхаш деш ба фабрика кулгалхой а хIара болхло а. Цу деша уйла еш ба рационализатораш а.

Фабрика коллективо ший декхар лерхI сихагIа уж кхоачамбоацараш дIададахарца а, производственни процессаш тоадарца а проекта тIа деннеи буси арахеца лерхIача 550 гIандагa дIакхача. Цунца 1960 шера 150 эзар гIанд арахеца вIаштIехьадаргда фабрика. Доккха совгIат да керда фабрика вай республикерча къахьегамхошта.

А. БОКОВ.

Кубанерча орден йолча совхозе

Краснодарски край. Гулькевичски района «Кубань» яхача Ленина орден йолча совхозе боккха теркам тIабохийт хьайбай боахаме деча халача балхашта механизаци яра. Кубань яхача хи йисте йоажаеш хьакхарч йорстаю цу совхозо. Хьакхарчашта нийшка дулла доакъар дулл доакъар оатача машина новкъосталца. Из машин хьаяьй совхоза механизатораша Краснодарерча юрта боахама Iилма-тохкама института Iилма сотрудникашца цхьана.

Кхо эзар хьакха я хьакхарчашка хьожаш болча К. Г. Зуева, В. И. Березина, В. И. Афанасьева йоажаеш. Доакъар теда машин балха юкъейоалаяр бахьан долаш тIакхетача хьакхий дулха хIара центнерага дIабода къахьегам ялхазза кIезигбеннаб. Дийнахь-бус хьакхарчашта тIакхета дулх 660 граммага кхоач. К. Г. Зуева, В. И. Березина, В. И. Афанасьева дийнахь-бус 8 сахьата болх бу. Июль бетта царех хIаране алапи 1600 сом хилар.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) К. Г. Зуев, В. И. Березин, В. И. Афанасьев.

Е. Шулепова сурт.
ТАСС фотохроника.

Вай къахьегамхой хьал лакхдалар

Советски Союза къахьегамхой вахара хьал лакхдар Коммунистически парте а Советски паччахьалкхен а керттера дарех закон да. Из дика ховш вай мехкарча къахьегамхошта.

Советски паччахьалкхен вай мехка чухьарча политика декхар укх семилеткахь къаьстта еза промышленность дегIаяра ларда тIа, хадданза технически прогресс хилийтарца, къахьегама овсарле лакхъярца, дIахо халкъа боахама деррига доакъоши юрта боахами кхы а чIоагIагIа айбарца латт. Из да исторически лоаццача хана сага сих кхоачача продукцена хьалха латтача паччахьалкхенашта, царца Американ ВIашагIкхийтта Штаташ а йолаш, тIехьакхера а хьалхадовлара а керттера декхар кхоачашдара керда гIа баккхар. Цу декхарца ювзаенна я Советски паччахьалкхен арахьара политика а.

Советски Союза коммунистически парте XXI-ча съездо цIаьхка а белгалдаьд из декхар, хIаьта из дизза кхоачашде мел эша хIама долаш а я вай Даьхе.

Производство дегIаяро капиталистий хьал тоадеча капитализма системо санна доацаш, социалистически обществе хадданза производство дегIаахарах къахьегача наьха вахара хьал а культура а лакхъялара чIоагIагIа лард хул. Цунах латт вай производство мамогга сихагIа дегIайоалаяра декхар а.

Сенах латт ца хаддаш социалистически производство дегIаахара лард? Цкъа-дале, из латт производстве болх беш бола нах дукхагIа хиларах, шозлагIа-дале, къахьегама овсарле лакхъяларах.

ВорхI шера чухь халкъа боахама дерригача доакъошка болх беш бола нах ворхI шера план дIайолаялалехьа хинначарел дукхагIа хургба. Из иштта дале а, вай мехка промышленноста продукци дукхагIа хилара керттера лард къахьегама овсарле лакхагIа хиларца я.

Коммунистически парте XXI-ча съездо ворхI шера планах оттадаьча декхарех промышленноста ерригa продукци 80 процент дукхагIа хилийта, электроэнерги яккхар шозза дукхагIа хилийта, химически индустре низ кхозза дукхагIа хилийта, болхлошта а ахархошта а тIабоагIа пайда 40 процент лакхбе, къахьегамхошта 15 миллион квартир а юрташкарча моттигашка 7 миллион чуIе цIенош а хьалде лаьрхIад.

Йий-теш цу тайпара декхараш шийна хьалхашка оттаде йиш йолаш а оттадергдолаш а цхьаккха капиталистически паччахьалкхе, аьнна хьаттача, луш дола жоп—яц, я хила йиш а яц, аьнна да.

Сенах латт из иштта хилара бахьан? Из латт эггара хьалха, вай мехка санна доацаш, капиталистически мехкашка ерригa производствaш капиталистий доалахьа хиларца, цига къахьегачар духхьала шоай балха кулгаш мара кхы шоай доалахьа хIама ца хиларца, къахьегамхой къиза боаца а беш производстве баьккха пайда капиталистий доалахьа бодащ хиларца. Из да ерригa производство а берригa боахам а къахьегамхой доалахьа болча вай социалистически паччахьалкхе санна капиталистически мехкашка боахам планах дегIаболабе йиш ца хилар.

Укх шера июнь бетта хиннача Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумо халкъа боахама дерригача доакъошка дIахо технически прогресс хилийтара доккхий декхараш оттадаьд къахьегамхошта хьалхашка. Цу Пленумо хьаьдда белгалдаьд производстве комплексни механизации автоматизации яра, поточни линеш яхкара, къаьна оборудовании, штампаши, инструменташи кердачарца хувцара, арахеца продукци дикагIа хилийтара, цунах дIабода мах лохбара, хIаьта иштта химически а кIадай а промышленность дегIайоалаяра декхараш а. Цудухьа Пленума соцамаш чIоагIа лоархIаме да ворхI шера план е майоаггIара кхоачашъяра, дIахо вай Даьхен низ чIоагIбара, Советски наьха вахара-хьал кхы а лакхдара. ВорхI шера план кхоачашйийча советски нах хьал дикагIа долаш а эшача хIамай кхоачам дикагIа болаш а бахаргба. Гаьна яц вай мехка дерригача дунен тIа мел долчул лоацагIа балха ди а эггара лоацагIа балха кIира а хургдолха а.

ВорхI шу доаллаш кIезигагIа ийдерий алапий шозза гаргга дукхагIа хургда. Общественни къахьегама овсарле лакхъялара а продукце мах лохбалара а ларда тIа советски паччахьалкхено укх тIехьарча шерашка дуккхаза лохдаьд тайп-тайпарча товарий маьхаш. Из бахьан долаш вай мехка товарий маьхаш 1947 шера хинначарел шозза лохагIа а да, хIаьта нагахьа санна 10-11 шу хьалха саго шийна эшача товарах бIаь тума дала дийзадале хIанз цу товарах шовзткъеи кхоъ тумеи кхо соми мара дала дезац.

Укх ворхI шера болх беча цхьан сага лаьрхIа тIабоагIа пайда юккъера лаьрхIача 40 процент дукхагIа хургба. Цо хьахьокх гаргарча шерашка Советски нах кхы а дикагIа хьал долаш бахарг хилар.

Укх ворхI шера кхы а дукхагIа хургья вай мехка детяслеш, детдомаш, школаш-интернаташ, ха яхача наха эша цIенош.

Ший XXI-ча съезде парте дийцад укх гаргарча хана вай мехка налогаш дIайоахаргхилар а. Из хила йиш яц цхьаккха а капиталистически мехкашка. США а кхыча капиталистически мехкашка а ца хаддаш лакхлу налогаш. Уж налогаш хала дукъ долаш къахьегамхой белаж тIа яда. Капиталистий мехкашкара налогаш цар паччахьалкхен бюджета керттера статья я. Налогех даьккха ахча буржуазе паччахьалкхенаша правительства аппаратага а, армега а, полицега а ухийт. Америка ВIашагIкхийттача Штаташка духхьал тIема гIулакха дIаухийта ахча правительства карарча бюджетах 60 процент да.

Вай мехка болх ца беш мукъача денал хьалхара ди лоацагIа да болхлошта а гIулакхерча наха а. 1956-ча шера июль бетта 6 сахьат мара дIаьха доаца балха ди 16 шерагара 18 шерага кхаччалца болча кагирхоштеи, 4 сахьат мара дIаьха доаца ди 15 шерагара 16 шерага кхаччалца болча кагирхоштеи оттадаьд вайцига.

Гаргарча шерашка болхлойи гIулакхерча наьхеи балха ди 7 сахьатага кхаччалцеи, хIаьта кIор боаккхаш а кхы балхаш деш а лаьтта кIалха балхаш дечар балха ди 6 сахьатага кхаччалцеи лоацдергда.

Парте а правительствос а массаза теркам а баьб теркам а бу къахьегача наьха вахара хьали культуреи айяра. Из иштта хилар белгалду партен 10—12 шера наха чуIеча цIеной кхоачам ца хилар дIадаккха аьнна баьча соцамо а. Цу декхарах дукхагIа дола дакъа укх ворхI шера кхоачашдергдолаш а да.

Укх ворхI шера вай мехка 15 миллион квартираш йолаш дола цIенош а дергда, итташ керда городаш а йохкаргья. 1926 шера денз 1957 шерага кхаччалца йолча хана вай мехка 564 керда городаш а городий тайпара 1069 поселкаш а ехкай.

Духхьала цхьан 1958 шера Нохч-ГIалгIай Республика городашка а юрташка а 368 эзар квадратни метр йолаш наха чубаха цIенош даьд. Город Грозне Калинина цIерах йола, «Керда Алды» яха, «Керда Катаяма» яха поселкаш хьалъяьй.

Советски Союзе къахьегача наьха лоIаме йола дуккха курорташ, салоIа цIенош, детяслеш, детсадаш, культура Дворецаш, ЩIенош, библиотекаш кхыдараш цхьаккха капиталистий мехка хила меттел, вIалла хиларга дог даха а йиш йоаца хIамаш да. Вай мехка хIанз мах боацаш наьха унахцIено лораеш 350 эзар лори 1300 эзар гаргга юкъера говзал йола лораши ба. Укх ворхI шера наьха унахцIено лораяра 360 миллиард сом дIадахийта лаьрхIад, унахцIено лорайреи физкультураи учрежденеш а унахцIено лораяра эша промышленность а хьалъяра 25 миллиард сом дIадахийта а лаьрхIад Советски паччахьалкхено.

Советски Союзаца цхьана шерра гIа боахаш социализма новкъа болх социалистически лагера юкъе доагIа мехкаш а. Советски Союзагара хьокхам а эцаш цу мехкашка а масса хана лакхлуш хьадоагIа къахьегамхой вахара хьал.

Масса хана къахьегамхой тоIабаь лелабеча капиталистий мехка вIалла йоакхо яц къахьегамхой вахара. Иштта вIашагIъелла я капиталистически общество. Масала, тIема герза промышленносто ара мел хеца продукци къахьегамхошта пайдана йоацаш йов. ТIема герз Iоадар — хи чу кхесса хIама санна зехьа обществон рузкъа доадар да.

Капиталистий дунен тIа эггара бIаьхегIа болча мехка США наха чубаха эшача цIеной гIулакх чIоагIа къе да. Нагахьа санна хьал дола нах квартирашка шоаш ийдаьча цIеношка бахаш бале, къахьега нах чуIе цIенош доацаш ба. Царга цIа эца торо яц, хIаьта квартирех тела беза мах лоалургбоацаш лакха хиларах квартира лаца йиш а яц. ТIеххьара тIом чакх баьннача хана денз США вешта а лакха бола квартира мах 20 процент лакхбеннаб.

США Нью-Йорк яхача городе бахача нахах хIара бархIнех цхьацца са ца валлал торо йолаш вах. Городе бийсанна е вовхар, е вер кхерам а ба царна тIалатташ. Дахача шера цу городе 354 саг вийнав, 6046 саг вайхав.

США къахьегама нахага массаза а моцал я, массаза а бе болх боацаш ба уж. ХIанз 4 миллионал дукхагIа ба цу мехка бе болх боаца нах. Иштта да США монополистий пропагандисташа нах Iехабеш хестаеча Американ гIулакх.

Парте оттаяь ворхI шера план ханал хьалха кхоачаш а яь сихагIа коммунизмага кхача шоай берригача низаца оарцагIа баьннаб советски къахьегамхой, массаза а санна сийленца из декхар цар кхоачашдергхилара шеко а яц.

М. ХАШАГУЛЬГОВ.

Силос ханнахьа елла яккха

Укх шера республикерча колхозашеи совхозашеи 433217 тонн силос йолла еза. ХIанзалца елла силос планах йоагIачох ах а яц.

Из дашха доагIа дукхкхача районий колхозийи совхозийи хьалхле лелаераша цу Iалальмате боккха лоархIам болча гIулакха кIезига теркам беш киларца. Наьсарен района совхозаша 40600 тонн план йолча 20 август тIаккхоачаш елла силос 3527 тонн мара яц, е 8,7 процент. Дукха дикагIча хьал тIа латтац силос йоллара гIулакх Каргалинскии Шелковскойи районий колхозашка а. Силос йоллилга дикагIа латт Шалински районе. 18800 тонн план йолча 9985 тонн силос еллай цу районе.

Хьайбаех боаккха пайда лакхбара боккха лоархIам бола доакъар-силос ший ханнахьа елла яккха еза.

Iилмои вахарои хьахьекхад, деттача доахангара дукха шура яккха а цар унахцIено лорае а Iай цар дуача доакъара юкъе силоси Iатта дегIа дозала 100 килограмма лаьрхIа 8—10 килограмм корнеплодаши яхийта езилга.

Шоай дикалга диллача уж доакъараш бIаьсти-ахканарча мошача доакъара гарга а латт, Iай моша доакъар доацача хана боккхача лоархIаме а да. Доахана чIоагIа эша дукха витаминаш я цу доакъарашца.

ДикагIа йола силос шоай гIадамаш а тIехьа йолча мошача хьажкIех йолл. Йолла а ховш мошача доакъарех елла силос — йIаьххача хана ца талхаш дола, моша а чам бола а доакъар да.

Иштта силос йолл мошача хьажкIашцIара тIоадал 60—75 процент йолча хана. Цу хана Iатто шура — Iоаяра эша морзол дукха йолаш хул из. Силос йолла дикагIа дола доакъараш да: моша хьажкIаш, болакаш, ка баккхалехьа бола эрз, кен, рожь, кхыдараш.

Фои хийи чударгдоацаш чIоагIъяь хила еза силос йолла кийчъю моттигаш. Силос йолла баьккхача кIоага цемента пенашта басар е битумни эмульси хьакха деза.

Махьеккханге а, ца гоадеш, силос йолла еза мошача доакъарах, цIенеи илла талха доладаланзеи хила деза из.

Силос йолла моша хьажкIаш, болакаш, гидуаргаш хьакха СК—2,6 яха силоса комбайнаши цу гIулакха кийчъяь ялат хьокха а оарда а комбайнаши я. Доакъар хьоккхашехьа оата а оаташ, из машина чудохк цар. Иштта чуийца доакъар эггара цIенахи къахьегам кIезигагIа дIабодаши хул. Силос йоллача моттига 3—4 километр гаьна дола, оата а оаташ, хьокхаш латта моша доакъар дIакхахьа 5—7 самосвал эш.

Силос йолла аьта моша доакъар 30—35 градус дукхагIа дIоахденна хила йиш яц. Силос чIоагIа тоIаеш йолла еза, хIана аьлча тоIаянза елла силос 50 градусага кхачалца йIоахлу, тIаккха доакъара дикал 30—40 процент кIезиглу.

ЛаьттагIеи лаьтан тIеи шин тайпара йолл силос.

ЛаьттагIа силос йоллача бульдозерца, скреперца, экскаваторца яьха сангараш кийчъю, цар пенаш кирпишкашца, тIоца, бетонаца, ардакхашца хьал а дотташ. Уж сангараш йоах укх боарамех: сангара пхо 3 метр шера, тIехен шорал 4,5 метр, кIоаргал 2,2—2,5 метр, дIоахал 25—30 метр. Сангар хий тIакхоачаргдоацаш яьккха хила еза.

Иштта яьккхача сангара чу атта чудоассалу машино тIадахьа доакъар, тракторца тоIаде йиш хул. Цхьабакъда силос чура хьаякхха хала хул уж тайпа сангараш.

Лаьттан тIа силос йолл гонахьа 1,8—2 метр лакха ардакхах шолха карт а яь, карта юкъ топпарца хьал а юзаш, е эрза аьргаш чуоттаеш, е тоIадеш ча чудоллаш.

Иштта йоллаш йола силос 7—12 метр шера а 3—3,5 метр сома а йолл.

Силос йоллалехьа чакхса доагIаргдола моттигаш дIа а йикъе, карта чухьнахьа кIир тох.

Иштта кийчъяьча моттиге йолла силос чIоаггIа тоIаю, къаьстта карташта юхе чIоагIагIа а тоIаеш. Силос елла яккха еза цхьан дийнахь. Нагахьа санна моттиг йоккха йолаш цхьан дийнахьа ца кхуй, шоллагIча дийнахь хIаьта а елла яккха еза силос.

СихагIа мел йолл, чIоагIагIа мел тоIаю, дикагIа дIа мел къовл, силосо ца талхаш дукхагIа ха а йоаккх, дикагIа а хул.

Силос тIера дIакъовла еза тховна хьисапе тIера герг а йоаккхаш. ТоIаяь яьнначул тIехьагIа силос тIа 10—12 сантиметр сома топпар хьоах. Топпар хьаьхачул тIехьагIа шоллагIча дийнахь 30—40 сантиметр хургдолаш лаьтта тIадул.

Цу тайпара елла силос баьццаро IажагIа бос болаш, дукха витаминаш йоахкаш, хоза хьадж йоагIаш хул. Хьайбашеи коа тIарча оалхазарашеи чIоагIа чам болаш юъ из.

ВорхI шерарча плана тIа хьайбаех боаккха пайда лакхбе оттадаь декхараш кхоачашдаро дIадех общественни хьайбаш шортта дикагIча доакъарца Iалашдар.

И. МАЛЬСАГОВ,
Юрта боахама Министерства хьайбай боахама Управлене сотрудник.

Доаханна Iана йизза кийчо ергья оаха

Семилетка хьалхарча шера декхараш кхоачашдеш дика балха толамаш доахаш къахьег «Ингушски» совхоза № 4 йолча отделене хьайбаш леладеча болхлоша.

Отделене ханал хьалха кхоачашъяьй пачхахьалкхенга тха доккхара шера йола план, тIехкхоачашъяьй 7 бетта йола дулх дIадалара план а. Соахкарчул 1,5-зза дукхагIа дулх деннад тха отделене укх шера.

Доаркаша а кхыча хьайбаш леладераша а хьинаре къахьегар бахьан долаш ерригача отделене юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара 1750 килограмм шурий яьккхай укх шера, социалистически декхараш тIа шера яккха лаьрхIар 2200 килограмм я.

Доаркашта юкъе дикагIа болх беш ба Нашхоева Люба, Салтукиева Сахи, Коттоева Зина, иштта кхыбараш а. Шоаш леладеча доахангара шера йола шура яккхара план 85—90 процент кхоачашъяьй цар.

Доахан дикагIа леладара а царгара дукхагIа шура яккхара а йолча социалистически яхье совхоза 5 отделенена юкъе хьалхара моттиг яьккхай тха отделене.

Даьхача толамех кхоачам а бац цу тIа совцаргболаш бац тха хьайбаш леладераш. ССКП XXI-ча съезда юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара юхьиг мара яц оаха хIанзалца даьр. Оаха лерхI гарггарча шерашка 2—2,5-зза отделенера хьайбаш дебаде а, иштта царех дукхагIа пайда эца а.

Из бехктокхаме а боккхача лоархIаме а дола гIулакх сийленца кхоачашдара эггара хьалха эшаш дар шортта дика доакъар да. Из иштта хилар дика кхета а деш жанеи доаханнеи Iана кхоачам хиллал доакъар кийчдеш ба отделенера болхлой. АргIаш а даь кийчъяь дIаоттайяьй 1000 тонн гаргга йол, 300 тонн ча. Къаьстта дика балхаш ду отделене болхлоша силос дIайоллача. Планах дIайолла лаьрхIар 3500 тонн йолча 3600 тонн силос лаьттагI еллай отделене коллективо. ДIаелла силос хьайбаш латтача кхийштеи отараштеи юххе еллай, Iай дIа-юха кхахьа езаргйоацаш. ХIажкIий силос кхы а дIайоллаш боахк отделене болхлой. Укх шера еррига 5000 тонн силос дIайолла лаьрхIад оаха.

Хьалхле лелаеш а доакъар кийчдара балхаш дика вIаштIехьадаьха дIахьош а я Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета депутат волча Гуноев Iумара кулгалдеш йола бригада. Силоса хьакха лаьрхIа йолча 160 гектара тIара хьажкIаш хьекха бовла боахк бригада механизатораш а болхлой а.

Силос дIайоллача дика болх беш ба комбайнераш Батыжев Салауди, Центроев Мурад. Цу шин механизатора комбайнаша хьокхаш дIаеллай 3000 тоннал тIех силос. ВIалла кIаьд ца луш къахьег силос дIайоллача совхоза шофераша Узиев Ювсапа, Арсамаков Iийсас, иштта кхыболчар а. ХIара балха дийнахь комбайна тIара силос дIакхухьаш 18—25 рейс ю цар. Иштта дика болх беш ва МагIалбикерча АТК-ара новкъосталa вена шофер Коттоев Сайда а.

Денна 140 процент а кхы тIех а нормаш кхоачашъеш комбайнаш йолча автомашинаш йотташ а, силос дIайоллаш а балхаш деш ба Гуноев Султан, Гардалоев Салауди, Чабиев Салауди, иштта кхыбараш а.

Совхоза хьайбашта диза а дIайха а Iа доаккхаргдолаш кийчо ярца накъа баха лаьрхIа ба тха отделене болхлой ССКП ЦК аргIан Пленума.

С. ДЫШНИЕВ,
«Ингушски» совхоза № 4 йолча отделене управляющий.

Республика школаш керда 1959—60 шу долалуча юххье

Кастта керда дешара шу долалу. Школашка доагIаргда аьхкана салоIаш хинна эзараш бераш, духхьашха юххьерча классашка дешаргдола 13 430 бер шоашца а долаш.

Школа вахарцара бувзам чIоагIбареи дIахо а халкъа образоване система дегIайоалаяреи хьакъехьара законаш кхоачашдеш дола хьалхара шу хургда хьатIадоагIача кердача дешара шерах. Цо доккха декхар тIадожаду вай республикерча дукхача педагогически болхлой коллектива.

Iалальмате дукха ахча хьахец советски пачхахьалкхено халкъа образоване гIулакха. Алхха вай цхьан республике укх шера дIадохийтаргда 170 млн. сом совгIа ахча.

Республикерча общественносто, колхозаша, совхозаша, Совнархоза промышленни предприятеша чIоагIа новкъостал а деш, школашта, интернаташта, школерча мебела, дешара оборудованена еш йола ремонт керттерча даькъе чакхъяьннай.

1-гIча сентябре денз республике болх беш хургья 385 школа, царна юкъе 45 школа бархI шереи, 30 школа — производство а Iомаеш цхьайтта шереи дешаргдола школа а 56 юкъереи, 49 ворхI шерареи, 190 юххьереи школа а йолаш.

Производственни дешар Iомадеш йола еррига школаш къаьст-къаьстача промышленни предприятешта, колхозашта, совхозашта тIачIоагIъяьй, цига дешархоша производственни дешар Iомадергдолаш. Цхьайтта шера йола школаш тIачIоагIъяьча предприятей, колхозий, совхозий кулгалхойи инженерно-техническ болхлойи декхар да, дешархошта, цар производственни дешар дика Iомадара хиланза дарг мел доаца гIулакхаш лоаттадар.

Школай болх эргабаьккха тоабара гIулакха боккха лоархIам болаш да школай дешара-материальни база мамогга чIоагIъяр.

Из гIулакх кхоачашдара дукхагIа хьалъе еза школаш. ХIара шера республике хьалъяь яла еза 5 эзар дешархочоа моттиг йола школаш.

Укх шера вай республикерча цхьайолча районашка шоай болх дIаболабергба типови проектах хьалъяьча дикача школаша. 1-гIа сентябрь хьатIакхачалехьа «Чечингстрой» треста хьалъяь йоаккхаргья 2320 моттиг йола 7 керда школа. Цу даькъе кердача дешара шера сийрдача, пагIатача классашка дешаргда Шалински районерча Октябрьскии ЗIамига АтагIеи яхача юрташкарча, Наьсарен районерча Экажкъонгий-Юртарча, Грозненски районерча Толстов-Юртарча, Советски районерча Асланбек-Шерипово яхача юртарча, Первомайски районерча Мужечарча бераша.

№ 2-и № 9-и йолча Грозненча школай-интернатий воспитанникашка дика совгIат кхоачаргда кердача дешара шера — хIаране чу 880 моттиг йола шин школа.

ХIаране чу 400 моттиг а йолаш керда школаш хьалъяь а яьнна, комиссе хьайийцай Сталински районерча С. М. Кирова цIерахча поселкеи 12 треста поселкеи. Цу школашта юххе хьехархошта чуIе хьалдаьд Iалальмате дика цIенош. Ерригаш а хьехархошта хьалъяь цу тайпара квартира 48 я.

Цхьабакъда, хIаьта а, «Чечингстрой» трестерчеи Совнархозерчеи строителашка берий а даьй-ноаной а декхар дус. Надтеречни районерча Знаменка яхача юртеи Каргалински районерча Дубовская яхача станицеи 280 моттиг йолаш школа а, Веденски районерча Мехкеты яхача юрта 160 моттиг йола школа а керда дешара шу долатуча хана хьалъяь яха аьнна шоаш тIаийца декхараш кхоачашдаьлац «Чечингстрой» треста болхлоша. Укх шера йиълагIча квартале уж школаш йистеяха мег «Чечингстрой» тресто.

Школашта чIоагIа новкъостал ду вай республикерча цхьайолча колхозаша. Масала, Наурски районерча «Красное знамя» а «Октября 40 шу» а яхача колхозаша хьалъяьй хIаране чу 120 моттиг йола шин школа. Грозненски районерча 1-гIча Мая цIерагIча колхозо 120 моттиг йола школа, Шелковской районерча Сталина цIерах йола колхоз а Курчалоевски районера «Путь к коммунизму» яха колхоз а школаш хьалъяь йолаш латт.

Школай дешара-материальни база чIоагIъяра хадданза йоакхо е еза республикерча партийнии, советскии, профсоюзнии, комсомольскии организацеша. Кердача дешара шерага кийчлуш йолча республикерча школашка кхы тIа Iалашъяьй дешарей боахамеи оборудовани.

Цхьа миллион сом гаргга долча ахчах ийцай физиках, химех, биологех, географех йола дешара-гойтара пособеш. 10-гIча августа республикерча школашкеи интернаташкеи денад 1600 гаргга керда парт, букъбетта 2 эзар гIанд, дешархошта 300 истол, 1 эзар гаргга маьнги, тумбочкаш, книжни шкафаш, иштта кхыйола мебель а.

Дукхкхача школашкарча дешархоша шоаш тоаяьй классни мебели спортинвентари.

Кердача дешара шера лаьрхIа хIанзале а ара а хийца, дохка дIадахьийтад нохчийи гIалгIайи меттала яздаь 16 тайпара керда учебникаш.

Хьехархой говзал лакхъеш йолча республикански институто аьхки курсашка кийчваьв 800 совгIа хьехархо-предметники юххьерча классашта хьеха хьехархои.

Кердача дешара шера денз дукхха эзараш болча республикерча хьехархой коллектива кхы а тIакхетаргба ВУЗ-аши педучилишеи йистеяьха къона хьехархой. 700 къона специалист ва республике ва мегаш. Моттигера партийнии, советскии, комсомольскии, боахамеи организацей а халкъа образоване органий а декхар да вай республике балха баьхкача къонача специалисташта дика кийчъяь чуIе моттигаш Iалашъяри цар йоакхо яри.

Республике массане дешар Iомадара декхар кхоачашдара а нохчгIалгIай къамех бола маьхкарий школашка чуозара а боккха лоархIам болаш я школаш-интернаташ. Цар декхар да тIаккхувш йолча тIехьенна дешар Iомадара а коммунистически уйланца из хьалкхеяра а даьшта-ноаношта новкъостал де.

Йолаш йолчарел совнагIа керда дешара шу доладелча кхы а хьаелл 8 школа-интернат. Вай республике болх беш ерригаш а 16 школа-интернат хургья. Керда школаш-интерната хьаелл Гудермесе, Шелковской районерча Червленная яхача станице, Наьсарен районерча Экажкъонгий-Юрта, Курчалое, Урус-Мартане, Грозне. Стари Промысле, Сталински районе. Грознереи, Урус-Мартанереи, Веданареи школаш-интернаташ нохчийи гIалгIайи къамех болча маьхкараш хьайийта я. Грознерча школе-интернате цIаэцаргба 7, 8, 9, 10 классашка деша багIа маьхкарий. Урус-Мартанера школа-интернат вIашагIйолл 4, 5, 6, 7. классашка деша багIача маьхкарех. Веданара школа-интернат вIашагIйолл 5, 6, 7, 8, 9, 10 классашка деша багIача маьхкарех.

Цу доккхача гIулакха новкъостал де деза республикерча партийнии комсомольскии организацешеи ерригача общественностои.

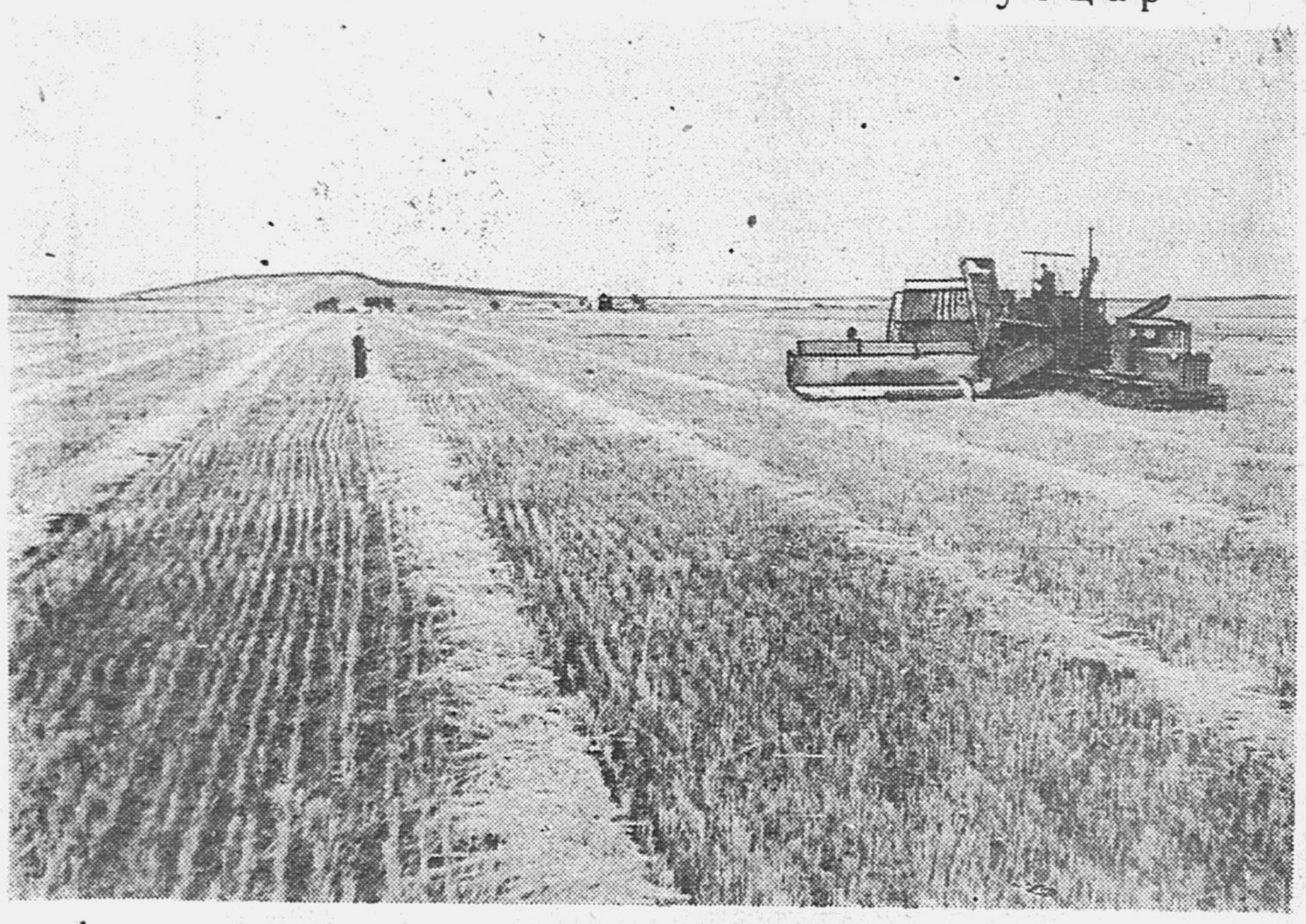
Укх шера денз 1—5 классашка хьехаргда кердача дешара планехи программехи. Керда программаш Министерствога хьа а кхаьчай республика ерригача районашка дIа а яхьийтай.

Занятеш йолаяллалца укх юхедисача деношка кердача дешара шера а ерригача берий учрежденеша Iан замалахь ларттIача хьалашка болх бара а еш йола кийчо яь яккха еза массанахьа а. Кхоачамбалла школашта, интернаташта, хьехархошта йоаго хIама Iалашъяра чIоагIа теркам бе беза.

Шеко яц, советски общественноста новкъосталца республикерча халкъа образоване болхлоша, кердача 1959-60 дешара шера шоашта хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдергхиларах.

Н. ДЕМУШКИН,
Нохч-ГIалгIай АССР просвещене Министра заместитель.

Акмолински области ялат чуэцар

Акмолински область. Аханза даьдача лаьтташ тIа йиллача ялатий «Заря» яхача совхоза коллективо декхар тIаийцад 20 эзар гектар гаргга долча лаьттан тIара, хIара гектара тIара 100 пунт кIезигагIа ца доаккхаш ялат даккха, аьнна. ХIанз ялаташ чуэца доладеннад. 10 балха дийнахь ялаташ чуийца даха лаьрхIа ба механизатораш.

Сурта тIа: «Заря» яхача совхозе хьекха касарах улла ялат хьа а эцаш, оардаш боахк.

И. Нарышкова сурт. **ТАСС фотохроника**

Гаьнна хьалхарча исторически хана Нохч-ГIалгIайченнеи Гуржий мехкаи юкъе лаьтта гIулакхаш

Исторически дIаяхача заман дешаш довза чIоагIа безам ба нохчгIалгIай халкъа.

Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци яьнначул тIехьагIа мара шоай йоазув хиннадац нохчийи гIалгIайи. Цудухьа шоай историех цхьаккха хIама дац нохчийи гIалгIайи меттала. Вай халкъа историе дешаш дувцаш эрсий меттала яздаь хьалхара йоазош арадаьннад XVI-гIа бIаь шере екъаенначул тIехьагIа, вешта аьлча Иван Грозне эрсий мехкара татарий доал бокъонца дIададьккхачул тIехьагIа.

Вай наьха истори дувцаш Европе эггара хьалха даь йоазош даьр ва хIанзара таьрахь доладала 2 бIаь шу хьалха ваьха гречески историк Страбон. Страбона йоазошца чIоагIало лувцаш хиннав армянски историк Моисей Хоренский (VIII бIаь шере).

Вай нах бувцаш кхы а хьалхагIа даь гуржий йоазош да.

Гуржий киназашка хиннача, хIанзарча таьрахьал 253 шу хьалха, е таханарчул 2200 шу хьалха яздаьча йоазошца чIоагIало а лувцаш, XVI бIаь шере ваьхача историк а географ а волча пачхаьа воIа Вахуште йоах, гуржий шоллагIа волча пачхаьа Саурмага «дзур-дзухети» яхача къамах бола, шийна аьннар деца тига нах Ингур яха хий долалуча, лоамашта юкъе чукхийттача моттиге бахийтаб, цу моттигах «Сванетия» аьннад цо. Из сатийна моттиг яхилга да.

Гуржий гаьнара хьалхарча ханарча цу йоазош тIа бувца «дзурдзукаш» хIанзара вай нах — нохчийи гIалгIайи ба.

Гуржий академика И. Джавахишвиле ше арадаьккхача «Гуржий историе тIа» язду: «Аз ях дрозкит — гуржий «дзурдзукий» — мохк ба, вешта аьлча нохчийи гIалгIайи мохк ба» (Акад. И. Джавахишвили. «Гуржий истори», 1 том, 188 оагIув, гор. Тбилиси, 1948 шу.)

«Дзурдзукий» — вай наьха гуржашца хиннача бувзамий деша хIанзалца къаьстта монографически тохкам беш гIулакх хиннадац.

Леонтий Мровеле (XI бIаь шере), Давыда-Строитела (XI бIаь шере) историкаша, кхыбараша а кIезига дийцадад дзурзукех лаьца, цхьабакъда вIаштIехьа боагIаш баь тохкам бац.

Нохчийи гIалгIайи гуржашца хиннача гIулакхех дола хIамаш корадоагIа вайна академика Н. Берзинишвиле даьча йоазош тIа. Цо ший йоазош тIа дувц: «XVI—XVII бIаь шерашка эрсийи гуржийи вIаши хиннача гIулакхий истореи» «Малхбоалерча гуржий исторически дIаяхача замани», кхыдолеи дешаш.

Нохчийи гIалгIайи гуржашца лаьттача гIулакхех яздаь гуржий меттала кепа техача йоазонел совгIа Тбилисерча архивашка да гуржий а Iарбий а меттала цу хьакъехьа даь йоазош.

Уж архивни йоазош тахка дезаш да.

Вай нахаи гуржаштеи юкъе айхха лаьттача бувзамех дувц вай фольклоро а.

Эпически иллеша, дувцараша, легендаша, фаьлгаша дувц вай наьха гуржашца хиннача доттагIлен гIулакхех. Масала, вай наха довзаш да гуржех цхьадола племяш: — пхий— хевсураш, шой — пшаваш, бацой — тушинаш, цIой — бацбийцаш (геттара хьалха денз гуржий мехка даха вай наьха племя).

Геттара гаьнарча исторически хана Гуржий мехкаца вай наьха бувзамаш хилар бакъду Кахете КъилбаседехьаАлазань яха хий долалуча, цIой-бацошца лоалаха Ахметовски районе массехк нохчийи гIалгIайи юрт хиларо (Ду-юрт, Омало, Жакъало, кх.) Цу юрташка бахача нохчехи гIалгIаехи «пIаьнгазой» (панкиси) оал. Цига баха вай нах Итум-Кхаларча районера а ЖIайрахара а 200—250 шу хьалха баха дIабахаб. ПIаьнгазошта хов шоаш малагIча тайпаех хьабаьннаб (чIаьнтий, гоьзахой, фаьппий и кх. а). Хетаргахьа цига бахача наха тIаухаш хиннаб пхьа хьаьрча нах а. ПIаьнгазойцаша бувцар нохчийи гIалгIайи мотт ба, кIезига-дукха эргаш а болаш. 5 эзар гаргга саг ва пIаьнгазойцаш. Гуржий мотт дика хов царна.

Нохч-ГIалгIай геттара гаьна истори довзара эггара лоархIамегIа да: Леонтий Мровеле «Картлис Цховреба» (Гуржий истори), И. Джавахишвиле «Гуржий халкъа истори», Вахушти Батоношвиле — «Гуржий пачхахьалкхен истори». Вай наьха гуржашца хиннача гIулакхех дукха хIама хойт цу книжкаша. Уж книжкаш гуржий меттала яздаь да. Эрсий меттала маIан даьдац царна. Цу дерригача йоазоша йоах, вай наха IV-ча бIаь шерехьа а гуржашкара кераста ды хьаийца хиннаб.

ДIаяхача хана вай кераста ды болаш хиларах тешал деш я нохчийгIалгIай лоамашка хиннача кераста дын киназех йиса юхкаш. Царех эггара лоархIамера да «Ткъо бIаь Ерда» яха X—XII бIаь шере даь киназ. «Ткъо бIаь Ерда» дувц историка Вахуште. Эса духдувлача уллача гIалгIай юрта—Хьайрахьа да из киназ. Вай наьха эггара къаьнара архитектурни памятник долча цу киназа боккха культурно-исторически лоархIам ба. Бакъда из хьалха хиннача тайпара юхаметтаоттадара а из лорадара а теркам бац. VIII—XII бIаь шерашка хиннача гуржий зодчествах хьалдаь кхыдола памятникаш санна да из. Цу киназа чу Iочукхийттача тхов кIалха вай советски хана корадаьд гуржий къаьнарча меттала яздаьча пергаментни псалтыра ах даьга а долаш цхьа дакъа. ДIаяхача гаьнарча хана нохчашеи гIалгIашеи гуржашкара кераста ды хьаийца хилара тешал ду нохчийи гIалгIайи метта юкъе дынах дола гуржий дешаш: джар, марха, мозгIар, кIира, шоатта (шабат), кIиранди, пIаьраска, жожагIате, ялсмале (грекий меттала элезиум), киназ, оршот (гуржий меттала оршобати) хиларо.

Гаьнна хьалха дIаяхача исторически хана вай наьха Гуржий мехкаца хиннача бувзамех лаьца гуржий историкаша даьча йоазош тIара цхьайола моттигаш йийцача бакъахьа хургья.

XI-ча бIаь шере ваьхача историка Леонтий Мровеле язду, 2200 шу хьалха, е хIанзара таьрахь доладала III бIаь шу хьалха Гуржий мехка пачхаьа хиннав Парнаоза воI — Саурмаг. Цун нана дзурдзукех хиннай. Карталински эриставашца (Карталини — Гуржий мехка юккъера моттиг, эриставаш — феодалаш — бIаьхий нах) чIоагIа тIом лоаттабе безаш хиннав из. Эриставаш ше ве кийчбеннилга хайнад Саурмага. КъайлагIа Дзурдзукете, ший наьна вежарий болча вахав Саурмаг, царгара новкъостал деха. Дзурдзукаша Саурмагага аьннад: «Хьа дас тхона доккхий дикаш даьд, оаха массаза а цIенча дегцеи хьаьналеи гIулакх дергда шоана».

«Дзурдзукашца ший гIулакх вIаштIехьа а даьккха, аланашца дийцад цо уж а эриставашта духьал тIом беча хургболаш. Цу тIем тIа дукха эриставаш боа а баьб, кара а бигаб» (Картлис Цховреба (Гуржий истори) Л. Мровели. ШоллагIа пачхаьа Саурмаг).

«Пачхаьа Мириан» яхача даькъатIа Л. Мровеле язду: «Саурмага воI Мириан хоза дегI долаш, низ болаш, къонахчал долаш саг хиннав. Из пачхаьа волча хана дзурдзукашта дицденна хиннад Парнаозеи Саурмагеи шоашта даь гIулакхаш, шоаех баь къахетам. Дзурдзукетера Чартле а (Пасанауре юххе — **А. Ш.**) баьхка, цига мтеулашца (мтеулаш-гуржий меттала — лоамарой яхилга да) вIашагIа а кхийтта, царца цхьана Кахетии Базалетии йохаяьй цар. ТIаккха пачхаьа Мириана беррига гуржий эриставаш, деррига халкъ, говрашца а гIаш а мел вола саг хьагулваьв. Кавказера беррига нах цу хана пачхаьа Мириана кара хиннаб. ХьалхагIа пачхаьа Саурмага кара хиннаб уж. Мириан ший эскарца Дзурзукете вахав. Цу ханна дзурзукаш чIоагIало а яь Iохайшаб».

ТIаккха пачхаьа Мириан ший дошлой бIуца тIехьашкахьара тIа а вена, тIом бе лом санна чухьеддав. ЧIоагIа тIом болабеннаб. Дзурдзукий туро кхеранна мо мара хIама деш хиннадац пачхаьа Мириана, гIала мо латташ хиннав из. БIаьхбенна лаьттаб тIом. Шинна а оагIонна доккхий зенаш хиннад. Дзурдзукаш тIехьашка бала болабеннаб. ТIехьашкара тIабаьхкача гуржаша цхьабараш боа а беш, бисараш кара а бугаш, хIалак баьб уж. Мириана юккъе чу а вена, хIама ца дуташ бохабаьб дзурдзукий мохк. Тийрка чIож дIа а къайла, Дарубал (Дарьял) аьнна цIи тиллай цох. Мцхет юха а вена (тхьовра хьалха гуржий хинна столица) маьрша, цхьаккха кхерам боацаш, дIадихьад цо (Л. Мровели. Грузе истори. 28 оагIув, Тбилиси. 1955 ш.) ший пачхаьал Л. Мровеле яздечох из хиннад хIанзарчул 2300 шу хьалха, е хIанзара таьрахьа доладала IV бIаь шу хьалха. Цхьабакъда Л. Мровеле йоах, дзурдзукаш кхычахьара тIабаьхка нах ба. «Кавказерча халкъашта юкъе эггара денал долашагIа бола нах хиннаб уж. Кавказа лоамашка а баьхка, шоаш сайцача моттигах Дзурдзукети аьнна цIи тиллай цар. Хазарски пачхаьа йоал телаш хиннай Дзурдзукетес. (Л. Мровели. Грузен истори. Тбилиси 1955 шу.)

Академика И. Джавахишвиле белгалдоаккх керста ды Грузе, Армене, Абхазе, Дзурдзукете цхьан ханна, IV-ча бIаь шере, карталински пачхаьа Мириан волча хана юкъебена хилар. Из бакъду Н. Марра а. Цо белгалдоаккх, «Iарбий версех армянски каталикоса Григорий Образованне ший епископаш Грузе, Дзурдзукете, аланаш болча бахийтар». (Н. Марр. Гуржий киназа исторex. Историен вестник. Тбилиси, 1902 шу.)

Тамара пачхаьа йолча хана Гуржий мохк эггара чIоагIагIа тоабеннаб (XII бIаь шере). «Цу хана Гуржий мехка мтеулаш, (лоамарой) дидойцаш (аварцаш); пховелаш (хевсураш) гIайтта хиннаб,— яхаш язду пачхаьа Тамарий историка.—Уж тоIабе пачхаьа Тамарас Иоан IV Атабаг вахийтав. ГIайтта нах тIабохалургболацаш йолча моттигашка чIоагIбенна хиларах уж эшабе хала дар. Цхьабакъда Атабага хьаькъал долаш хIама дир. Кадекски лоам болча гIолла лоамашта тIех а ваьнна, Пховетенеи (Хевсуретена) Дидоетенеи (Iандилаш лакхача нийсвеннав из. цхьан гIайттача наха тIера Iочухьежаргволаш лакха нийсвеннав из, цхьан оагIорахьа Дзурдзукетии шоллагIча оагIорахьа Дидоетии Пховетии а йолаш. Цу хьало аттача даькхад тIом белга. Иоан Атабаг волча баьхкаб дзурдзукий аьлий, совгIаташ а дахьаш. Шоай отрядаш йоала а яь, гуржий отрядашта уллув дIаоттаьй цар. Иоан Атабаг хьалха а волаш, цхьана вIашагIкхийттача гуржийи дзурдзукийи эскараша меттахьа хIама техай моастагIчоа. Ахканарча кхаь бетта бIаьхбеннаб тIом. Дидойцаши пховцаши дукха боабаьб. ГIайттараш машар ца бийхача баргбоацача кхаьчаб. Шоаш плен бига хинна нах юхабала а хIанз денз аьннар деш хургда шоаш аьнна а дош деннад цар».

Iалальмате кIезига хов вайна вай нахаи Гуржий мехкаи юкъе лаьттача экономически гIулакхий историех. Цхьабакъда уж тайпа гIулакхаш дукха хиннад.

Академика И. Джавахишвиле белгалдоаккх «Лаьтта ахара гIулакха гречески, римски, итальянски, Малхбузерча Европа истори дайза даьнначул тIехьагIа вай декхарийла да Къилбаседа Кавказерча халкъаша деш хиннача оахама теркам тIабахийта. Кавказе нух арадоал XII-ча бIаь шере, цхьабакъда Дагестанал дехьа далац из. Шеко яц гIалгIай, нохчий, кхыдола Кавказа халкъаш нух леладеш хинна хиларах, хIана аьлча гуржий меттала нух — готани да, бацбийций — гутан, нохчий — гота, гIалгIай меттала — гота гIирс. Шеко яц Гуржий мехка архивнии кхыдолчеи йоазошта юкъера хургволча историка вай нахаи гуржаштеи юкъе хиннача экономически гIулакхий истори Iомадеш дукха материал кораергхиларах.

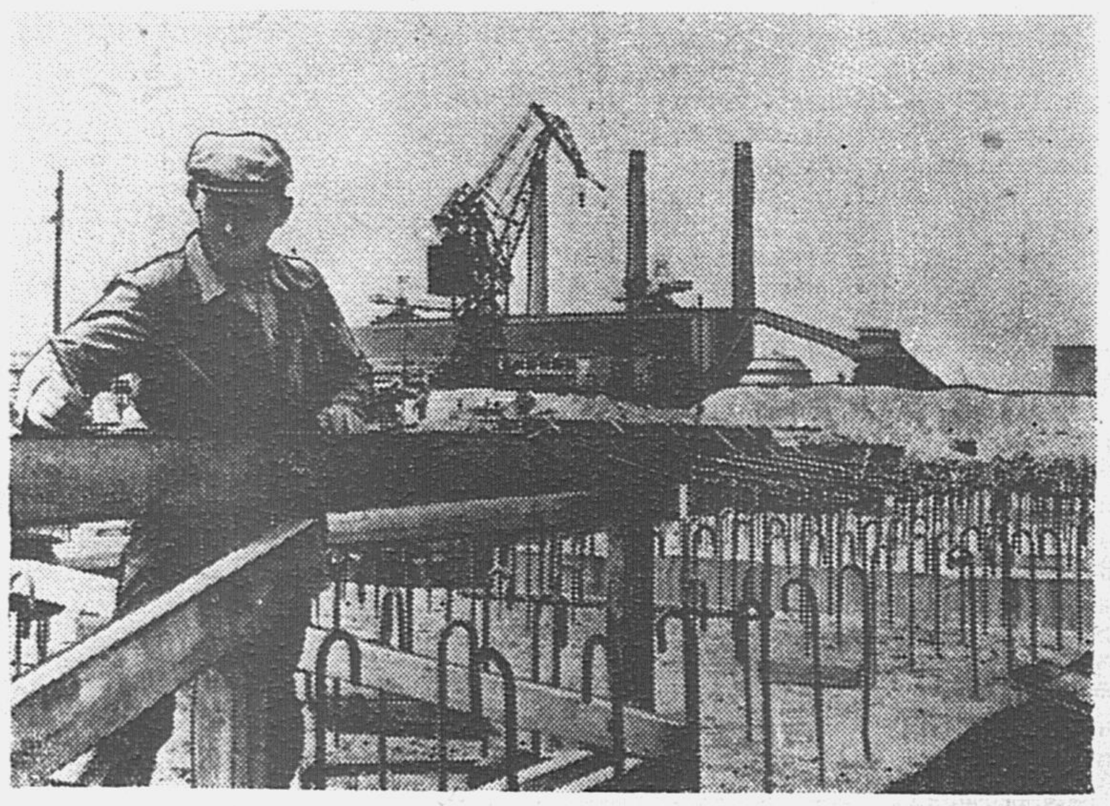
Гуржийи вай наьхеи меттала массехк моттиг йоалаергья вай уж исторически гаьнара экономически гIулакхаш дувцаш. «Гота» яха дош вай наха шоаш гота кечал — нух гуржашкара хьаэцача хана царгара хьаийца дош хила деза, хIана аьлча цу готал совгIа вай наьха да «нух» яха из санна дола дош а. Хила тарлургдолаш да, геттара хьалхарча хана, вай наьха боахама юкъе аьшк далалехьа, цар хьайбан мочхалца (нух хьокхадар) лаьтта аьха хиларах из дош тIехьагIа лаьтта оахача кечала— гота гIирса цIи а хинна дIаэтта хилар. Макхах укх тIеххьарча ханналца кIомсар оалаш хиннад. Геттара гаьнарча, аьшк хилалехьа йолча хана наха лаьтта хьайбай мочхалцеи хьакхий кIомсарцеи оахаш а тоадеш а хинна тарлургда. Цхьабакъда вай наха гуржашкара хьаийцай цар дешашца къахьегама кхыйола кечалаш а: херх, цел, мангал (гуржий меттала намгал); хьайбай цIераш: гамаш, котам, вир, жIали (гуржий меттала дзагIли), москал, москала котам: пхьегIаш: кувра - (гуржий меттала куэври), кит (гуржий меттал кити); баьца дaараши сомаши: хох, боал, кхор, и. кх. д. а. Уж дешаш гуржийи вай наьхеи цхьан хана хиннача цхьан меттах юхедиса хила тарлург долаш да.

Вай советски интеллигенце хIанз а кIезига теркам тIабохийт вай нахаи гуржаштеи юкъе лаьттача цу гIулакхашта. КIезигагIа дале а 900 шу хьалха гуржашкара хьаийца «жай» яха дош харцахьа кхетадарах Iарбий дош да аьнна вай наьха метта юкъера дIадаьккхад.

Вай йийцача гуржий историкий йоазонах йолча моттигаша йоах, цхьан гаьннарча исторически хана дзурдзукаш оалаш хинна вай нах Кавказе чIоагIа лоархIаш а дукхха а хиннаб. Гуржий историкаша даьча йоазошта къаьстта теркам тIабахийта беза.

А. И. ШОВХАЛАШВИЛИ,
Нохч-ГIалгIай историен, литературан, метта Iилма-тохкама института Iилма сотрудник.

Доазол дехьара

Германски Демократически Республика. Города Хойереверда (Котбус яха округ) гаьна йоаццаш хьалъеш латт республике эггара йоккхагIа йола «Шварце пумпе» яха химически комбинат. Предприяте хьадергда синтетически доагам. Комбината хьалхарча производственни гIишлошта тохкам баьб.

Сурта тIа: комбинат хьалъеча метте.

Центральбильда сурт.

Дж. Неруси Н. С. Хрущевси дIа-юха яхьийтача посланеш тIа индийски печато кертера теркам тIабахийтаб

ДЕЛИ, (ТАСС). Дерригача центральни газеташа тургйолча моттиге, доккхача алапаца керте а яьдаь, кепа техад Инде премьер-министра Дж. Неруси СССР-а Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущевси дIа-юха яхьийтача посланех дола хоамаш. Ергйолча визиташта Дж. Неру раьза хилар белгалдоакх газеташа. Газеташа иштта белгалдоаккх, цу визиташа халкъашта юкъерча гIулакхий кхоxкам мелбара новкъостал дергхиларах Дж. Неруи Н. С. Хрущеви тешилга а.

Газеташа дIахо хоам бу, премьер-министра Дж. Нерус президента Эйзенхауэрага дIалургйолаш США-рча Инде посолога телеграмма яхьийтарах, Дж. Нерус цу телеграмма тIа йоах, Н. С. Хрущеви Д. Эйзенхауэри вIашагIкхетаргхилара ше чIоагIа раьза а ва, из гIулакх даькъала а дувц. «Цу гIулакхо халкъашта юкъерча гIулакхий кхохкам чIоаггIа мелбе а дерригача дунен тIарча машара гIулакха доккха новкъостал де а мег», яхаш язду цу тIа Нерус.

Цу телеграма жоп луш Инде премьер-министрага ше яйтача, газеташ тIа араяьннача послане тIа США-н президента Д. Эйзенхауэра къаьстта белгалдоакх: «Визиташа ВIашагIкхийттача Штаташтеи Советски Союзаи юкъера гIулакхаш дикагIа вIаши довзийтаргхилара а кхохкам мелбара наькъаца машара гIулакха новкъостал дергхиларах а теш со», яхаш.

Машарга цIаьхка а дог доахилга я

НЬЮ-ЙОРК, 19 август. (ТАСС). ШоллагIа дунен тIом йисте баьлча денз эггара чIоагIагIа машар хургхиларга дог доахийташ дола гIулакх да США-и СССР-еи правительствай керте латтараш вIашагIкхетаргхилар, яхаш язду «Юнион ньюс» яхача американски профсоюзни газета тIа язъяьча «Машарга цIаьхка а дог доахилга я» яхача статья тIа. Тхо цхьаккха саIехам беш дац тхоашта, язду газето, цхьабакъда, цунца керда зама йолалургхиларга дог доахаш а цунах тешаш а да. Йоккхий державаш шоайла вIаший машар болаш яха Iомаяла еза. ХIанз атомни герзеи континенташта юкъерча баллистически снарядийи зама эттача хана кхы тайпа никъ болаш бац.

ТIеххьара а, йоах газето, Малхбузени Малхбоалени мехкаша дIа-юха дувцар дикагIа кхетадареи царна юкъера гIулакхаш тоадараи цу мехкашта юкъера бувзамаш чIоагIданза даргдац.

Румынски Халкъа Республика. Бухарестерча Ферентарь яхача районерча керда даь цIенош. **ТАСС фотохроника.**

ПОЛЬШАНЕИ МОНГОЛЕНЕИ ЮКЪЕРА ЭКОНОМИЧЕСКИ БУВЗАМАШ

ВАРШАВА, (ТАСС). Польски печата агентствос беча хоамах, тахан Польшаи Монголеи правительственни торгови делегацешта юкъе переговораш а хинна, соахкарчул цукхагIа товараш дIа-юха кхухьийтаргдолча 1960 шера вIаши товараш дохкареи маьхаш тедареи хьакъехьарча протокола кулгаш яздаьд Варшаве.

Польшас Монгольски Халкъа Республикана лоаттаергья экскаватораш, подъемни кранаш, велосипедаш, радиоприемникаш, зиэаш, кIадаш, хьадаь кийча барзкъаш, тайп-тайпара галантерей. Цо Монголера кьаййдергда дулх, даьтта, же а инкала а тха, говра мос, бекх болча оахкарий цIокий, кхыдола товараш.

КЪАХЬЕГАМА А ВАХАРА А ХЬАЛАШ ТОАДАР ДУХЬА

ЛОНДОН, (ТАСС). Англерча фордовски заводашкарча 43000 болхлочо лоашта хьалхара хержача 22 английски профсоюзий кулгалхоша селхан соцам баьб цу заводашкарча болхлой алапеш дикка лакхдайта аьнна. Рейтер яхача агентствос беча хоамах, цу тайпара балха ди лоацдайта а мах телаш йола отпускаш дIаьхъяйта а безам болаш я профсоюзаш.

ЖЕНЕВЕРЧА КХАЬ ДЕРЖАВА СОВЕЩАНЕ

ЖЕНЕВА, (ТАСС). Тахан ВIашагIкхийттача Штаташкарча викало председателал а деш Женеверча кхаь держава совещане аргIанна йоагIа 126-гIа заседани хилар ядерни герза тохкамаш делга дIададккхара хьакъехьа. ДIахо а дийцар совещане хьажа тIадена документаш.

ТИБЕТЕРА ЦХЬАЬКХА А ЭЛЕКТРОСТАНЦИ

ПЕКИН, (ТАСС). Синхуа яхача агентствос хоам бу. Лхасы яха хийахангахьа кхаьчача моттиге хьалъяь йоалаш латт Нацзинь яха электростанци — Тибетера шоллагIа ГЭС. ХIанзале а 70 процент кхоачашъяь яьннай план.

Кердача электростанце низ — 7,5 эзар киловатт ба. ХIара шерра 40 млн. киловатт-сахьат электроэнерги йоаккхаргйолча цо электроэнергеца Iалашъергья Лхасы яхача города районера промышленни предприятеш.

Зенерча гIулакхашта духьал хадданза къовсам лоаттабе

Кастта 42 шу доал дунен тIа эггара хьалха, эггара нийсхо йолашагIа йола строй вай мехка этта. ЧIоагIа хувцаденнад советски наьха вахара гIулакхаш Советски Iаьдал эттача шерашка, тоаденнад наьха вахара хьал, дегIаенай культура, лакхбеннаб советски наьха кхетам а. ХIанз советски нах керда, эггара ираз долашагIа дола вахар — коммунизм хьалъеш боахк.

Селла тоаденна вахар долча вай мехка хIанз а нийслу къаьнарча замах юхедиса во гIулакхаш доахка нах. Болаш ба цу тайпара нах МагIалбика районе а.

Партийнии советскии органаша къовсам лелабу цу тайпара гIулакхаш доахкача наха духьала. Бакъда, хIанз а дукха кхоачамбоацараш да районе наха юкъе беча балхаца, из бакъду укх лохехьа дувцараша.

1932 шера йоалаяь сесаги цо яь ши йоIи йолаш ва МагIалбике (Лермонтова цIерагIча улицагIа № 15) вахаш вола Кортоев Ума-Хьажи Мовла. Бакъда цу дезалца ше даьккхача 27 шерах дош а ца хеташ укх шера июль бетта къона нускал доаладаьд Кортоевс.

«Ингушски» совхоза 4-ча отделене МТФ заведующи ва Коттоев Бамат-Гири. 1953 шера ши бер а долаш йола сесаг йита а йита саг йоалаяьй цо, хIаьта цунах а кхоачам ца хулаш укх деношка кхоалагIа саг йоалаяьй Коттоевс. Цо йоалаяь Р. Цантроева, юкъера образовани йолаш а я, Пседахерча инвалидий цIен кладовщикал болх беш а я. Из я Коттоева кхоалагIа сесаг хила раьза а хинна цунга енар.

ВIалла керта чу ена йий теш Р. Цантроевана ше беш бола никъ бакъахьа е харцахьа хилара уйла, вIалла а дата деха дий теш цунна дунен тIа вахача хана цкъа мара саго бе бокъо йоаца из никъ ийца ше тIайодача дезалла деш дола халахетар? Итт шера советски школе хьайна хьийхачун уйла йирий Iа, Цантроева?

Деби-Юрта вахаш ва Ваделов Султан — «Ингушски» совхоза 2-гIча отделене учетчик. Цхьа сесаг кхо бер а долаш я цун, хIаьта шоллагIа сесаг диъ бер долаш я, хIанз кхоалагIа саг йийха ягIа цун, кастта цIайоалаерг йолаш я из.

Комсомолец Барханоев Мовла Советски яхача юрта вахаш ва. Дика сесаг а диъ бер а да цун, бакъда цунах кхоачам ца хулаш укх шера март бетта цхьаькха саг йоалаяьй цо. Цу тайпара нах хила бокъо йий Ленински комсомола мугIаре? Цу хаттара жоп дала декхарийла я ВЛКСМ МагIалбика городской комитет.

ЧIоагIа да районе бахача цхьаболча наха саг йоалаяр советски законо маяххара дIаяздеш ца хилар, хIаьта иштта во да маьре яхача шоай йоIах урдувна дукха ахча доахаш хилар а.

Саутиев Хате Iазес ше йоалаяьча сагах 10 бIаь тума урдув делар Салтукиев Мороза, «Ингушски» совхоза шофергара Соутиев Атарбикагара цо йигача сагах Яндиева Забрата 8 бIаь тума урдув даьккхад.

Кхалнахага дешийтара гIулакх а во лел районе. ВIалла дешанза 650 кхалсаг я районе, хIаьта из ишта дале а дIадахача дешара шера 9-чеи, 10-чеи классашка дешаш шиъ мара йиIиг яцар.

Цхьаболча даьша-ноаноша деша ахийтац шоай бераш. Пседахски юртсовета председатела Кортоев Мажита 1957—58 дешара шера деша ца а йохийташ йитар ший йиIиг, цудухьа хIанз ший ханарча берел тIехьайисай из, деша халагIа а хургда цунна.

Пседахски территориальни парторганизаце секретара нов. Энгиноев Яне Йотас 1957—58-ча дешара шера 7 класс йистеяьккха ший йиIиг е деша а е балха а ца йохийташ йитай. Иштта МагIалбика ГорОНО инспектор волча Темиев Зовле Зархмата а цу тайпара цIагIа соцаяьй 7 класс йистеяьккха ший йиIиг.

Во лел районе кино а кхы йолча нах вIашагIкхийттача моттигашка а кхалнах ахийтара гIулакх — СоагIапча кино йодаш а кхыйолча культура мероприятешка дакъа лоацаш а кхалсаг вIалла я а яц.

Цу тайпара кхоачамбоацараш дукха а да районе. Районера партийнии комсомольскии организацеш беррига низ тIа а бахийта цу воча, зуламерча гIулакхашта духьал къовсам лоаттабе декхарийла я, хIаьта цу лоархIамерча гIулакха юстара хила бокъо яц района прокуратура, советскии общественнии организацеш а, еррига общественность а.

Н. НЕТЕРПИЛИНА.

Полиграфически предприятей болх тоабар—лоархIамера гIулакх да

Укх деношка, дувца оттадаь дош «ССКП ЦК июньски Пленума итогаши культура предприятейи, учрежденейи, профорганизацейи декхараши» долаш, Нохч-ГIалгIай АССР-а культура болхлой профсоюза обкома VI-гIа Пленум хилар. Цу дешаех докладаш йир профсоюза обкома председатела нов. Кудрявыхи, культура Министра заместитела нов. Поднебеннеси, полиграфиздата отдела заведующе Светайлоси.

Докладчикаша а къамаьлаш даьраша а дийцар культура предприятешкарчеи учрежденешкарчеи болхлоша июньски Пленума сийна тIаийца социалистически декхараш кхоачашдарах а, балхашцарча кхоачамбоацарех а.

Къаьстта дукхагIа теркам тIабахийта дийцар Пленуме полиграфически предприятешка балхашта механизаци елта, къаьнара яр дIа а яьккха, керда оборудовани оттаелга, типографешка пайданагIа йола гранкаш йоаца балха форма юкъе йоалаелга, махулла болхлой унахцIено лораяра гIулакхаш делга. Боккха лоархIам болаш гIулакх да, яхаш дийцар цига, лоамаь районашкара типографеш баьдеча, готтача цIеношка хилар а касттача хана царна, керда санитарно-гигиенически бокъонах йоагIача бесса, заданеш хьалъе езилга а.

Пленуме дийцар культурно-просветительни учрежденей болх тоабарах а, цу гIулакха эггара хьалха юрташкарча нохчехи гIалгIаехи а кийчъеш, кадраш кийчъе езилга а.

Культура болхлой профсоюза обкома председатела нов. Кудрявыха къаьстта белгалдаьккха дийцар полиграфически предприятешка тарггарча шерашка, укх 1959 шера а тIехьа, йоагIаргйолаш керда полиграфически машинаш хилар а царца болх бе ховргдола кадраш Iомае езилга а.

Культура предприятейи учрежденейи, профсоюзнийи болх тоабарах йола постановлени а тIаийцар Пленумо.

Хь. МАГОМЕДОВ.

Керда кинотеатр

20-ча августа Грознерча Калинина цIерагIча поселка эггара хозагIча метте хьадийллад 400 зрителадаьрхIа дола керда ахканна кинотеатр. Цунах «Пионер» аьнна цIи тиллай. Эггара хьалха зрителашта хьахьекхар «Юрта хийраяр» яха керда художественни кинофильм.

Кинотеатр хьаделлаш цига бар Ленински райисполкома председатель нов. Минаев, Нохч-ГIалгIай АССР культура Министра заместитель Поднебенный, Нохч-ГIалгIай АССР сельстроя управляющи нов. Осипов. кхыбараш а.

Керда кинотеатр хьаделлар бахьан долаш дуккха а дикагIа хургда Калинина цIерагIча поселка къахьегамхой салаIара гIулакх.

М. ОСМИЕВ.

Дика дIадоладергда оаха дешара шу

КIеззига ха мара йисаяц школашка занятеш дIайолаяла. Йистедоалаш латт МагIалбикера школаш кердача дешара шерага кийчъяра балхаш а.

МагIалбика районе ерригаш а 21 школа я: 6 юкъереи, 5 ворхI шерареи, 7 юххьереи, 3 сайранна дешача кагирхойи. МагIалбика школаш дешара шерага кийчъеннарех лархIа мегаргйолаш я.

Массарел дикагIа кийчъеннай МагIалбикера № 1 йола юкъера школа (директор нов. Боцаев). Дика а ханнахьа а ремонт яьй цига помещенешта а оборудованена а. Ханнахьа кийчъяьй дешара пособеш, дIаяздаьд деша ха йолаш дола бераш, дешархой а хьехархой а классашка дIабийкъаб.

Цул совгIа дика гIулакх карагIдаьннад цу школерча хьехархоштеи дешархоштеи. Уж шоай низаца школа мастерскешта цIенош де болабеннаб. Ийца латташ типовой цIеной ши комплект а я, лард йоллаш а латт.

Дика кийчъеннай дешара шерага Вознесенскера ворхI шерара школа, МагIалбикера юкъера школа, Ачалкхереи СоагIапчареи, Советскереи ворхI шерара школаш, иштта кхыяраш а.

Цхьабакъда, цох тарра школаш кердача дешара шерага кийчъеча дукха халонаш а нийслу тхона. Масала, Пседахерча № 7 йолча школе учебни мастерскешта тиша цIенош тоадара балхаш, хьу ца хилар бахьан долаш, сайца латт. Эшар а яцар 20 кубометр хьу мара-м. Бакъда, нагахь санна из ца хуле укх шера мастерскеш а йоацаш юсаргья школа.

Къаьстта хала гIулакхаш да керда йиллача ХХ партсъезда цIерагIча колхозе латтараш. Дукха бераш долча цу колхозерча юххьерча школа меттел ворхI шерара школа хила еза. Цига хIанз ерригаш кхо класс мара яц, хIаьта хьалъе лаьрхIа керда школа хIанз хьалъе а йолаяьяц. Дешара шу дIадоладе цу школа Iалаьмате чехка 60 парт деза. Оаха массехказа даьча дехара республика просвещене Министерствос лургда яхар мара кхы деш хIама дац.

Сихха керда школа хьалъергйолаш а эшаш йола гIишлой материалаши оборудованийи хургйолаш а новкъостал де деза школашта МагIалбика горисполкомо а, ССКП горкомо а.

Школай хьехархой коллективаша шоай низ кхобергбац города а юртий а школашка керда дешара шу дика вIаштIехьадаьккха дIадоладара.

А. СОТНИКОВ,
МагIалбика ГорОНО заведующи.

Буровика фелал

5-гIа разряд а йолаш, бурильщика помощник волча гIалгIачун Н. Магалясова цIи дикача дешашца йоах хIанз «Сунжанефта» Карабулакерча бурув тохача контора разведчикаша.

Дукха ха йоаццаш № 77 йолча буровой бурув тохача хана цхьа, халла мара бIарга ца гуш йола турба ийккха моттиг бIаргаяйра Магалясовна, цул тIехьагIа турба хийца а хийца, хIаьта из бахьан долаш йоккха авари ца хулаш йисар.

Дика болх барах а йоккха фелал гучаяларах а бурув тохача контора директора ший приказаца баркал а аьннад, ахчан совгIат а деннад дикача болхлочоа Магалясовна.

А. БАКАЛЮК,
Карабулакерча бурув тохача контора парторганизаце секретарь.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

23-ча августе: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.35 — Хоамаши передачай программеи; 7.45 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.20 — «Сердало» газета обзор; 8.30 — Кхалнаьха журнала пхелагIа номер (гIалгIай меттала); 8.45 — Румыни кортамукъаяьнна 15 шу дизара хетаяь передача (нохчий меттала); 9.30 — ТIемахой заявкех концерт;

24-ча августе: 7.20 — Румыни кортамукъаяьнна 15 шу дизара хетаяь передача (эрсий меттала); 7.35 — Хоамаши передачай программеи; 7.45 — «Республике дешара шу дIадоладалале» — статья (нохчий меттала); 8.45 — «Социалистически доалахьен ши форма вIашийгаргаозара наькъаш» — беседа (гIалгIай меттала); 9.30 — нохчийи гIалгIайи ашараш; 17.00 — «Июньски Пленума соцамаша кхы а чIоагIагIа дог-уйла айду» — беседа (эрсий меттала); 17.20 — «Хьайбаш леладерхошта передача» (гIалгIай меттала); 17.35 — Дакъалоацаш Ганукаева, Астемиров, Айдамирова а болаш концерт; 18.00 — «Кердача боахама байракх лелар» — передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18.40 — «Кагирхошта» — передача (нохчий меттала); 19.30 — Керда хоамаш (нохчийи гIалгIайи метташка).

25-ча августе: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.35 — Хоамаши передачай программеи; 7.45 — Советски Союзера а доазол дехьара а хоамаш (нохчий меттала); 8.45 — «Лаьттеи сиглеи» — беседа (гIалгIай меттала); 9.00 — Сакъердамеи халхареи ашараш; 17.00 — «Тахан Братски ГЭС еча» — передача (эрсий меттала); 17.20 — «Парторганизацес къовсам лоаттабу чехкагIа автоматизации механизации яра» — передача (гIалгIай меттала); 17.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.40 — Машарахи, доттталахи йола ашараши иллеши; 18.00 — «Наурски комсаш лелаерхой болча» — передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсийи нохчийи метташка); 18.45 — «Республика культурно-просветительни учрежденей балхах лаьца» — статья (нохчий меттала).

26-ча августе: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.35 — Хоамаши передачай программеи; 7.45 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.45 — Советски Союзера а доазол дехьара а хоамаш (гIалгIай меттала). 9.00 — Халкъа ашараш; 17.00 — «ВорхI шера план кхоачашъярах лаьца радиоладувгIархой письмош» (эрсий меттала); 17.20 — «Механизаце гIишлонаш хьалъяр сихду» — передача (гIалгIай меттала); 17.35 — Халкъа ладувгIа а халхара а ашараш; 18.00 — Мехкдаьтта а химически а промышленноста болхлошта передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18.40 — «Доаханна Iана доакъар Iалашдергда вай» — передача (нохчий меттала); 19.30 — Керда хоамаш (нохчийи гIалгIайи метташка).

Редактора заместитель
Дж. ХАМАТХАНОВ.

Тахан кинотеатрашка

«Челюскинций» цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал — **«Салтечун барзкъа дувхаш».**

Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — **«Салтечун барзкъа дувхаш».**

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — **«Салтечун барзкъа дувхаш».**

Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 3 — **«Пеньковe хиннад из».**

Долалу: 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.

24 августе ерригача залашка **«Хийраяр поселке».**

«Родина» яхача кинотеатре.

Iан зал — **«Салтечун барзкъа дувхаш».**

Долалу: 9, 11.05, 1, 3.15, 5.20, 7.25, 9.30

Ахкан зал — **Салтечун барзкъа дувхаш».**

Долалу: 8, 10 сахьат сайрийна

Г. ПОЛИТОВА.

Нохч-ГIалгIай мехкара культура памятникаш лорадарах

Ше хьахиннача хьалхарча деношка денз культура памятникаш лорадеш, цар йоакхо еш хьайоагIа Советски правительство. 1918 шера искусства ганзаши историе памятникаши лорадарах, уж тахкарах, дуккхача къахьегамхоша уж дIадовзийтарах дола В. И. Ленина кулг кIал а яздаь халкъа комиссарий Совета декрет араделар.

ХIаьта, 1948 шера 14 октябре Советски правительствос шозалагIа араяьккхар «Культура памятникаш лорадара йола положени».

Адамий хьаькъалаи культураи карагIдаьннараш миллионаш болча къахьегамхошка дIа а довзийташ мара толамца хьалъе йиш яц керда социалистически общество.

Исторически культурнии памятникаш лораделга паччахьалкхен гIулакх а хинна дIаэттад.

1905—1907 шерашка хиннача боламах, Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцех, Граждански Даьхен Сийлахь-боккхачеи тIемаех дола памятникаш а моттигаш а май хьалхара ди дездара а митингаши собранеши хинна а моттигаш, халкъа Iаьдал доаккхаш дика дакъа лаьцача, цIи хезза болча партийни деятелий Г. К. Орджоникидзе, С. М. Кирова, М. И. Калинина, Н. Ф. Гикало, А. Шерипова вахарахи цар баьча балхахи лаьца моттигаш, город Грозний хьахиларах, Грозни яхача крепосте Россе дикагIа бола деятелаш — А. С. Грибоедов, А. И. Полежаев, М. Ю. Лермонтов, Л. Н. Толстой хиларах йола моттигаш кIезига яц Нохч-ГIалгIай республике.

Укх тIеххьарча шерашка хьалхагIа Нохч-ГIалгIай АССР-а Оргкомитетои цул тIехьагIа Министрий Советои дукха соцамаш даьд. «Нохч-ГIалгIай АССР-ара культура памятникаш лораде де дезача гIулакхехи» «Нохч-ГIалгIай АССР-а юртийи общественни деятелийи революционни цIенал дола тIулакхаш белгалдахарахи» лаьца.

Бакъда, къахьегамхой депутатий моттигерча Советашеи культура районни отделенешеи хIанз а кхоачамболаш теркам тIабахийтабац памятникаш лорадара тIулакха. Къаьстта, телха латт Граждански Даьхен Сийлахь-боккхачеи тIемаш тIа байнача наьха кашмаш.

Вай республике памятникаш тоаде а дIадаьннараш юхаметтаоттаде а 1959 шера РСФСР-а культура Министерствос 150 эзар сом ахча хьожадаьд. Цу ахчах Нохч-ГIалгIай АССР-а культура Министерствос Советски. Наурски, Шелковской, Каргалински, кхыйолча а районашкарча тIемахой кашмашка обелискаш юхаоттаергйолаш план оттаяьй. Уж балхаш деш я художественни фонда республикански отделени.

Нохч-ГIалгIай АССР-а революционни гIулакхаш даьча общественно-политически деятелашта, граждански Даьхен Сийлахь-боккхачеи тIемай турпалашта памятникаш, обелискаш, мемориальни улгаш догIа ворхI шерара план оттаяьй.

Уж деррига гIулакхаш дешшехьа а, хьалха хинна памятникаш гучадоахаш болх бу Нохч-ГIалгIай культура Министерствос. исторически революционни памятникел совгIа нохч-гIалгIай халкъа исторически ханара йоккха культура хьахьоккхаш археологеи юкъерча бIаь шерашка хиннача архитектураи дукха памятникаш да республике.

Къаьстта дукха монументальни зодчества памятникаш да республика Первомайскии Советскии районашка. ТIема чIоагIалонна яь вIовнаш, нах чубаха яь гIалаш, памятникаш, керастацын киназаш, цIувнашта текъамаш даь моттигаш, маьлхара кашмаш, вешта кашамаш.

Хано, ганз лехараша, къаьнара хIамаш дезача наха дохадеш да уж исторически боккха лоархIам бола памятникаш. ВIалла хиннадий ца ховш дIададалар кхерам болаш а да уж.

Цу памятникашта юкъе эггара эргаш да Первомайски районерча Хьайрах яхача юрта гаьна доаццаш Эса чIожа дагIа «Ткъо бIаь Ерда» яха киназ.

1781 шера денз довзаш а В. Г. Миллера, А. П. Семенова, Е. И. Крупнова дуккхача йоазош тIа дувцаш а да из. Цхьабакъда из алхха моттигерча историе хинна ца Iеш дунен историе боккха лоархIам бола памятник лораде даь хIама дац.

Нохч-ГIалгIай АССР-а культура Министерства укх шера августа бетта Первомайски районе уж памятникаш учете оттаде а паччахьалкхено лорадергдолаш а болх бе лаьрхIа экспедици яхийтай. Къаьстта теркам тIабохийтаргба «Ткъо бIаь Ердана». Из хьалха хиннача тайпара юхаметтоттадеш болх цIаболабергба 1959—1960 шерашка.

ЧIоагIа уйла тIаозаш да республика лоамаш районашка дола маьлхара кашмаши гIалаши. Уж юхаметтаоттаярои Iомаярои новкъостал дергда из техникеи искусствои хиннача халкъа истори оттаде а цар хинна социально-экономически гIулакхаш довзийта а.

Белгалдаккханза даргдац памятникаши белгалъяьнна моттигаши йовзаро школе деша батIараштеи кагирхоштеи боккха кхетам лургхилар. Шоай мехкарча исторически моттигашка туристски походаш яро мехка истори довзийтаргда, советски патриотизма хьехам лургба.

Халкъо ше лорае еза ший культура ганз, цо новкъостал де деза культура памятникаш лорадеш культура Министерства болабаьча балха тIехь.

Кердача дешара шера—керда совгIат

ХьатIадоагIача кердача дешара шера Наьсарен районе Экажкъонгий-Юртарча 280 дешархочунга дика совгIат кхаьчад шозза вIаштIара яь школа. ТIеххьара балхаш чакхдоалаш латт укхаза.

22-ча августа укхаза тайп-тайпара говзал йолча гIишлош хьалъераша юртара деша дагIаргдолча берашцеи цар даьшцеи-ноаношцеи цхьалхало ергья школа дIеношка а коа-карта а нувхаши гIишлой материалаши дIайоахаш. 25-ча августа паччахьалкхен комиссега гIолла керда школа дIаяла лаьрхIад гIишлош хьаераша.

Школа хьалъеш хьинаре къахьийгар, Экажев Iийсас, Зязиков Ахьмада, каменщикаша Экажев Идриса, Аушев ИбрахIима, штукатура н. Арутюняна, кхыбараша. Цар даим тIеххоачашйора шоай балха нормаш. Школе да: спорта лаьрхIа зал, химико-физически кабинет, буфет, паровой отоплени. Хургйолаш я укхаза электросвет а. Деррига ков тIох лард елла да, хотта хургбоацаш. Из болх беш хьинарца белгалбаьлар нн. Селезневи Юрасови.

А. УРУСХАНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 23; ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктоккхама секретара — 2-25-72; корректорске — 2-30-91; партийни вахареи экономикаи отделий — 2-25-72;

СФ01816 1918 шерарча 11-ча августа цIерагIа йола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революце проспект. 30/3. Зак. № 5020.